

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV.

V Celoveci, 1. februarja 1884.

Štev. 2.

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal Anton Koder.

Drugo poglavje.

„Hört Wunder zu,
Der Baurn unruh
Thet sich so ser auspraitten.“

Ein neues Lied von den kraynerischen Baurn.

Opazil je brez dvombe bralec, da slepi Marko Gregorič, ki je bil pred gostilnico pri „Sokolu“ obljubil svojemu sinu Iliji, da pride točno ob petej uri popoldne na klanec k skupnemu odhodu domú, ni bil možbeseda. Vrnol se je stoprav drugo dopoldne, in sicer ne posebno dobrovoljen.

„Ali ste izgrešili sinoči pot?“ ogovori tedaj Ilija svojega očeta, sedéčega na klopi pod lipo poleg svoje bele hišice, na nekoliko vzvišenem kraju v selu Brdovci na kranjsko-hrvatskeji meji.

„Opominjal si me včera, Ilija, naj se pazim in ne dražim že sedaj razburjenega ljudstva s svojimi pesnimi. Jaz sem te ubogal. Opazoval sem in videl mnogo, skoro preveč, ti pravim, kar ne vidite vi, akoravno imate oči zdrave in črteže visoko letéče.“

„Vi se norčujete, oče, in odgovarjate nevoljno. In vendar je naša stvar tako resna, in vi bi bili lahko po izkušnji naš najboljši voditelj,“ pravi po očetovih nenadnih besedah osupnen mladi mož in sede poleg slepca na klop.

„Ko bi se norčeval z vami in z našo otožno osodo, pil bi bil sinoči dalje na Gubčev račun. Prepeval bi bil zoper tvojo voljo od hiše do hiše. In zvečer bi bil čakal na klanci družbe, da hodimo skupaj domú in pokažemo javno vsemu svetu, kaj nas vodi tako pogostoma v Zagreb.“

Izgovorivši te besede, dvigne stari Marko desnico in zakrije z dlanijo svoje oči, kakor da bi hotel reči: „Verjami, sin, slepečevim besedam in

pomisli, iz kterega uzroka so izgubile one svoj zadnji žarek, potem stoprav sodi.“

Zgane se Ilija pri teh s posebnim naglasom govorjenih besedah svojega reditelja in nagnovši se proti njemu pravi:

„Oče, vi govorite tako nerazumljivo danes, kakor da bi bili videli kaj posebnega, kakor da bi bila —.“ Pri zadnji besedi utihne ter se pomilovalno ozre v blede starčevo lice, po katerem se v vetru igrajo dolgi sivi lasje. Stoprav érez nekoliko pa še resneje pristavi:

„Oče, vprašam vas pri naši vnebókričečej bedi in krivici, kakor da bi bila izdana — naša sveta namerjavana stvar?!“

Slepec je stresel z glavo pri tem vprašanji. Nató pa seže z obema rokama proti sinu, objame ga strastno in stisne na svoje prsi ter odvrne pomenljivo:

„Ilija, paziti moramo. O tem sem se prepričal stoprav véceraj sam. Mraz me vselej pretrese po vsem životu, ako mislim na našo bodočnost in tvoje meni razodete sklepe. Kajti dozdeva se mi, da ne prinesó vsaj tebi prave sreče zató, da se daruješ, kakor nekđaj jaz, za brambo z negami teptane krivice!“

Tihota nastane po zadnjem stavku, ki ga je starec s povzdignenim glasom govoril.

„Vi imate danes svoj temen, — otožen dan, oče! Takove neopravičene besede ne zidajo poguma, temveč podirajo temeljni kamen najlepšim sklepom,“ povzame érez nekoliko sin.

„Čudno, da mene otožna ura in neopravičena tesnoba tako redko goljufa,“ odgovori slepec in pomirjen nadaljuje: „Ilija, naši sklepi so nujni, ako nočeš, da uničijo one, ki so jih rodili. Čul sem sinoči v gostilni pri „Sokolu“ govorice, ki ne koristijo naši stvari. Gubec sam je zakrivil v pijači, da se je imenovalo brez potrebe tvoje ime in ono našega krvoločnika.“

„Moje ime, oče! Ali ni ono pošteno, — ali ni ono —?“ „Pripravljeno,“ hotel je razburjen odgovoriti Ilija. Ali slepec je položil prst na usta v znamenje, naj molči, in pristavi potém:

„Poštenost danes malo veljá ali nič. Moč gre pred pravico, zvijača pred odkritosrčnostjo. Zaraditega je treba dvojnega pozora. Govorilo se je namreč, čuj me, v krčmi o pogostih vaših shodih v mestu in na Gubčevem domu ter o nevolji, s katero opravljate Tahyju tlako in plačujete desetino. — Ali to pomenja kaj posebnega; kajti krvoločnik se je že posvetoval zaraditega z deželno vlado in navajal ondi pripomočke, po katerih se uklonijo vaše trme!“

„Trme, oče, svojeglavnost! Prosim, ne izgovarjajte dalje teh nam neznanih besed!“ vzklikne pri tej priči Ilija in skoči kvišku, kakor da bi ne mogel več poslušati takovega krivičnega natolcevanja.

„Pomiri se, sinko, in poslušaj!“ nadaljuje slepec s proséčim glasom.

„Hvaležen sem osodi, ki me je pripeljala sinoči v tako družbo, ki vé več kot vsi naši ovaduhi ter v vinu resnico govori. Naznanjam ti zaraditega, bodite pozorni in bolj previdni, kot je naša glava Gubec sam, kedar mu pride vino v glavo!“

„Gubec naj bi bil lahkomišeln in naj bi izdajal in podiral sam lastne gradove?“ vpraša iznenadjen sin in položi desnico na razgreto čelo, kakor da bi premišljal, kako bi bilo to mogoče.

„Vsi pošteni ljudje so preveč zaupljivi in odpirajo vsakemu malo-pridnežu, ki jim pokaže prijazno lice, svoje skrivnosti. Zapomni si, ljudje so hudobni! Zlorabiti odkritosrénno prijateljstvo, to jim je največja zabava in tudi neizogibljiva, če obeta povrh le vinar dobička ali senco osebne časti. Pomisli, Ilija, na mojo lastno osodo, in lahko umjive so ti potém moje besede!“

„In kaj hočete, da storimo, oče, če so okoliščine tako žalostne, kakor trdíte?“ seže sin slepecu v besedo.

„Vaše razmere potrebujejo brzo dvojnih lastnostij, to si zapomni: Prvič odločnosti in nujnosti, drugič krepkega vodstva, kteremu se klanjajo brezobzirno in točno vsi drugi. Zaraditega skusite, da se ravnate po omenjenem črteži, — ali pa pozabite vse dosedanje razgovore!“

Z odločnostjo in z nekim pomenljivim glasom govoril je starec poslednje besede. A nató je urno vstal ter hotel oditi.

Ali sin ga prime za roko, posadi ga zopet na sedež in mu šepne v uho:

„Oče, jaz cénim vaše besede, kakor zaslužijo; a veste pa dobro sami, da še nimam sedaj odločilne besede v zboru. Vendar, če me ne varajo vse okoliščine, pride čas, oče, ko se bode glasilo od ust do ust: Ilija Gregorič, prvi in edini kmetski vojvoda! Ne zamerite mi zadnje besede.“

S ponosom je govoril Ilija Gregorič poslednji stavek. Zaplamtele so mu lepe črne oči. Kakor v nemirnih sanjah stisnole so se mu pesti, ko je zopet planol kvišku in se kakor slavní vojvoda po svojej vojski ozri po vaséh in kočah, okoli in okoli po goricah in dolinah raztresenih. Nekaj časa je slopel molcé, napósled pa dejal s povzdignenim glasom:

„Oče, ko bi se bila vsaka solza po teh kočah prejkotana izlila v posodo in posoda v potok in potok v reko in morje, in ko bi se jej bila povrh še pridružila krv po nedolžnem prelita, dvignolo bi se že bilo to morje in preplavilo naše krvoločnike in njih posestva. In naša sveta stvar naj bi ne slavila zmage? Tisoč in tisoč junaških pestij naj bi čutilo dalje krvave žulje svoje, da se radujejo zatiralske kukavice? — Ne, oče, nikdar več! Vaš pogled mi pravi, da je sinu sramota — očetu zadana krivica.“

Ginljive so bile zadnje sinove besede. Molée je objel in poljubil potém slepeca, svojega očeta. In starec je čutil na svojem licu vročo solzo sinovo, ki je privrela iz onega blagega očesa, katero mu je zakrila že pred dvajsetimi leti temota — večna temota! —

Tretjo noč po imenitnem razgovoru postalo je na samoti med vinskimi goricami stojéce poslopje historično in v zgodovini dveh sosednih slovanskih narodov, Hrvatov in Slovencev, znamenito. V globokejši vinski kleti, kamor ne posije nikdar solnčni žarek, sedelo je isto noč pet môž na sodih okoli majhne hrastove mize, na kateri je stal velik vrč z vinom napolnjen. Poleg njega pa je ležal z vinskimi kapljami omočen in zamazan zemljevid hrvatske kraljevine in sosednih dežel.

Močne hrastove duri so bile zapahnene od znotraj s težkim zapahom. Odprle so se le kake tri pote, ko je šestnajstletna, črnolasa in nežno razvita Ilijeva hči Jela ná-nje po prstih trkat prišla ter vprašala, ali častiti gostje ničesa ne potrebujejo, in potém je jedij, papirja in črnila donesla.

Oljuata svetilnica ob stropu nad mizo viséca je le za silo razsvetljevala omizje. Okoli in okoli pa je bila skoro popolna temota. Le kedar so se možakarji na sodih v okrožji sedéci proti mizi stegovali po ondi stojéčem vinskem vrču, pokazal se jim je nekoliko izpod širokih pokrival obraz. Bila so to zapored nam že znana lica. Gubec, s priimkom beg, sedel je v kotu med mladim rumenolasim Guzetičem in suhim majhnim Pasancem; njemu nasproti hišni gospodar Ilija Gregorič, nekoliko odstranjen pri zidu pa slepi Marko, njegov oče.

Ko je Ilija v drugo napolnil vinski vrč ter ga postavil pred Gubeca na častnem mestu sedéčega, dejal je slovesno:

„Pozdravljam vas iz srca, možje, pod mojo streho ter upam, da rodi vaš prihod in vaše vztrajno rodoljubje najlepši sad. Posebno ti, prijatelj Gubec, si nam dvakrat dobro došel, in sicer kot najstarejši in po svojem osebnem položaji najbolj upliven na naše razmerje. Zaraditega te nazivljem brezdvomno po občeni želji našega starešino in kučegazdo.“

Glasno so okoli sedéci pritrjevali tem besedam v znamenje občne zadovoljnosti. In potém se je vrč urneje vrstil iz roke v roko.

Tudi Gubecu, oslavljenemu po tem priznanji, bil je po volji tak nagovor; kajti dvignol je vrč in vzklikol glasno:

„Radostno naznanjam, da sprejem rad v me stavljeno zaupanje s pristréno željo, naj blagoslovi Bog naše skrivno delo,“ in pije na zdravje cele družbe.

S temi besedami se je končal slovesni sprejem gostov, in začelo se je historično zborovanje v vinski kleti na hrvatskem pogorji.

„Kraj in čas našega nocójsnjega zborovanja nam naznanja jasno, tovariši,“ prične potém beg Gubec svoj govor. „da hodimo v temi, med

tem ko sije našim gospodom jasno solnce. Mi iščemo v podzemeljskih votlinah pravice, ki se tepta pri belem dnevu na našem in naših očetov domu. Vendar do vrha je prikopala naša krivda. Znamenje na nebu, tovariši, nas opominja, kakor pred sedeminpetdesetimi leti naše očake, da pride tudi nam sodbe in plačila dan, ko se bode tresla naša zemlja pred mogočno kmetsko pestjo in si pišemo sami pravice in postave!

Oče Marko, vam je najbolje znan dogodek viharnih let za kmet-skih uporov naših ubogih prednikov. Predno nadaljujemo zborovanje, opišite nam vsaj površno one viharne čase, njih uzrok in nasledek, ter nas še bolj navdušite za našo sveto stvar!“

Poslednje besede govoril je Gubec slepcu Marku Gregoriču, ki je do sedaj moléel slonel ob zidu, kakor da bi bil čakal trenutka, da ga pozovejo k besedi.

„Viharni časi, praviš Gubec,“ povzame zdajci slepec in stopivši bližje pod svetilnico, da so čudno odsevali njegovi beli lasje in razlivali na njegovo obličje nekaj vzvišenega, nadaljuje:

„Nesrečni časi, najbolj žalostni časi so bili to našim prednikom. In najbolj nerazumljivo je bilo to, da so oni preveč zaupali znamenju na nebu in svojej preslabej moči. Zaraditega čutimo zdaj mi toliko bridkejše nasledke njihove prenegljenosti.“

„Kakovo znamenje je bilo to, Marko?“ vpraša zdajci najmlajši izmed družbe, Miha Guzetič, in postavi poln vrč pred govornika.

„Drugačno, kakor je bilo pred nekimi meseci naše, tovariši,“ nadaljuje prejšnji. „Zaraditega pa tudi upam, da nam naše večje srečo oznanuje. Tri solnea v treh mavricah so se prikazala leta 1515. ob kranjsko-hrvatske meji in so svetila vsak večer na drugem mestu, bolje rečeno nad drugim gradom neusmiljenih plemenitašev. Napósled pa so se izpremenila v tri velikanske svetle šibe, ki so bile obrnene na sever, vzhod in jug. To je bilo odločilno znamenje za občno vstajo. Meseca aprila istega leta vzplamti na treh krajih punt. V Kočevji, v okraji najbolj bogatih plemenitašev divja najhujši boj. Tu ubijejo kmetje zatiralca Jurja Thuna in njegovega oskrbnika Jurja Stržena. Tudi štajerski Slovenci ob Savinji se upró. Celó na Gorenjskem zbere kmet Klander več tisoč mož pod svojo zastavo, zagotavljajoč jim, da se mu je prikazal sveti duh; blagoslavlja jim podobice in križe, ktere pripenjajo na visoke droge, in tedaj divjajo moré in svojo bedo maščujoč od gradú do gradú. Celó grajščak Glanhofer iz Dragomlja pridruži se upornim kmetom ter jim oskrbljuje orožje in strelivo, s katerim oblegajo potém več gradov. Med tem pošljejo poslance na Nemško k cesarju Maksu, zatrjujôc mu svojo zvestobo in tožé zoper nasilstvo plemenitašev, ki je postalo neznosno. A brez uspeha je bila ta pritožba. Cesar je bil preslab in prezaupljiv v svoje plemenitaše, da bi bil preiskoval natančneje krivico ubogih kmetov. Zaraditega divja

upor dalje. Petnajstega maja istega leta dobijo kmetje Méhovo pri Novem mestu v svojo oblast, umoré in vržejo raz grajskega zidú grajščaka Mindorfa in njegovega brata in z njima vred še petnajst plemenitašev. Grajščakinja in dve hčeri pa se rešijo preoblečene v kmetice v temnej noči skozi skrivna vrata. Enaka osoda dohiti gradove na Raki, v Mokro-nogu, v Polhovem gradu in po drugod.⁴

Nepopisljivo navdušenje se bere na obrazih zbranih možakov, ko slepec te dogodke pripoveduje. Le pripovedovalec sam ne izpremeni svojega otožnega in resnega lica in pristavi potém:

„Čemu vam pripovedujem, tovariši, že znane in najbolj žalostne dogodke iz zgodovine našega trpljenja? — Zató, da ne zaupamo preveč milej osodi in znamenjem, ki obetajo zbeganim glavam srečo brez zagotovila. Dovolite, da omenim še zadnjih trenutkov tega nepremišljenega upora, ko napade pri Brežicah deželni glavar štajerski, Žiga Ditrichstein, z 850 jezdecí in nekoliko topovi uporne kmete, ki se akoravno slabo oboroženi, junaško boré do zadnjega trenutka. Več kot polovica pade pod sovražnim mečem, drugi pod rabljevím, in le majhen del zbeži, izgubivši dom in vse imetje, na tuje. Od iste dobe, tovariši, pričinja se nova zgodovina trpljenja, katero uživamo sedaj mi — in katero ste sklenoli vi končati z novo bratovsko krvjo ter si podali k zvezi roké.“

Končavši te besede, hoče slepi Marko molcé zapustiti družbo, želéc jej srečo in slogo ter previdnost v imenitnem posvetovanji. A beg Gubec mu zakliče:

„Hvala ti lepa, Marko, za tvoj svet in zanimivo povest, ki si jo čul sam iz ust onih, ki so darovali svojo kri za svobodo. Baš takih mož potrebujemo mi v našem težkem delu, kjer veljá več izkušnja kakor pogum in junaška pest. Marko, ostani torej med nami vsaj nocój in govori ter svetuj, kjer čutiš, da potrebujemo tvoje pomoči.“

Vsa družba je glasno pritrjevala tej prošnji, in mož za možem je stiskal vesel starcu desnico.

Slepcev navdušeni in pomenljivi govor razvezal je stoprav možem jezike. Popraševali so natančneje po posameznih dogodkih prve kmetske vstaje in o njenih znamenitih osebah. Le beg Gubec je odslej sedel molcé. Podpiral je glavo v dlan in segal bolj pogosto po vrči na mizi.

„Marko, ti nisi prijatelj znamenjem na nebu,“ vpraša napósled slepca. Ali predno odgovori poslednji, še pristavi:

„Kako sodiš sedanje naše znamenje? Znano ti je, da smo opazovali že tri večere zaporedoma zvezdo repatico nad našim selom. Zdaj pa je zopet ni videti nekaj nočij, namreč odslej, kar smo bili skupaj v Zagrebu!“

„Znamenja na nebu niso brez pomena po mojej sodbi. Pravijo, da moder zvezdogled ugoni za stoletje naprej po teku zvezd to in ono sve-

točno gorjé. Jaz pa sodim po zvezdi, ki je hodila svetit nad našo vas, kakor mi je pravila Jela, tvoja hči, Ilija, da je napočil pomenljivi čas potomcem slavnih naših dedov, ki zdrobi, če je volja božja, spone, ki žulijo stoletja slovenskega kmeta. Ta zvezda repatica in osoda naših prednikov, katero sem vam baš opisal, naj vas vodi pri vseh vaših sklepih, prijatelji!“

Čulo se je zopet občno priznavanje tem slepčevim besedam. Gubec pa je nadaljeval:

„Govoril si mi iz srca, Marko, ter olajšal moj predlog, ki sem ga namenil predložiti v nocóšnjem zboru. Najprvo je potreba, da se osnuje vrhovno poveljstvo vsemu podvzetju, predno se začinja javno delo. Zaraditega predlagam, da vrže vsak izmed vas cekin v moj klobuk in tresé toliko časa pokrivalo, da se prevrti več potov denar in ga povezne potém rahlo na omizje. Isti, pri katerem padejo novci najprvo vsi na eno stran na mizo, izvoljen je brez ugovora našim vrhovnim voditeljem.“

Molécé so vrgli možje rumene zlate v Gubčevo pokrivalo. Gubec je prvi tresel denar, in takoj prvi pot padli so vsi cekini na eno stran. Poskušali so še potém ostali isti posel, a posrečilo se ni nikomur to naključje. Izvoljen je bil tedaj brez ugovora beg Gubec vrhovnim poveljnikom v javnem zboru, in s tem je opravičil že prej sploh ponujano mu predsedstvo skrivne družbe, ki naj osveti pravico nad krivico.

„Trem naj se izroči moč in poveljništvo sploh v našem podvzetju,“ nadaljuje Gubec potém ter opominja k daljnji poskušnji po prvem potu, koga izvoli naključje za ta važni posel.

Zopet so tresli Ilija, Pasanec in Guzetič Gubčevo pokrivalo s tremi cekini ter je pokladali na mizo. Prvemu ni bila sreča mila. Različne podobe je stresel ta na omizje, ali njegova tovariša pa zapored enake. Izvoljena sta bila torej Pasanec in Guzetič v vrhovno poveljstvo kot svetovalca Gubčeva. Le Ilija je ostal začasno brez častnega posla. Jezilo ga je skrivaje poslednje, da je zabledel, vzlasti ker se mu je volitev po Gubčevem nasvetu dozdevala preotročja, a molčal je.

„Vrhovno poveljstvo je izbrano, tovariši,“ nadaljuje videzno zadovoljen predsednik beg Gubec in pristavi potém:

„Tovariši, med tem ko kujemo mi poveljniki skrivne črteže in sklepe, kdo nam vodi tedaj naše hrabre vojske k popolnej zmagi? Naš boj se bije sedaj v sovetih in poveljih na papirji, ali za pravo vodstvo potrebujemo vojaško izurjene, krepke roke. Kdo bi bil sposobnejši za takov junaški posel kot naš hrabri Ilija, tovariši? Ilija se je junaško bojeval v Lenkovičevej in Auerspergovej vojski proti Turkom. On bode pridobil tudi našem orožju srečno zmago. Zaraditega imenujem Ilijo Gregoriča v tem javnem zboru vojvodo našej vojski, ki se naj oslavi z njegovim imenom v pozni rod!“

Nepopisljivo navdušenje ostalih tovarišev je odmevalo pri teh besedah. Pasanec in Guzetič sta objela svojega prijatelja, poljubila ga in dvignola na rame.

Čudno, in vendar ni segalo to veselje Iliji do srca, kakor bi bil vsakdo pričakoval izmed družbe. Njegovo resno lice se je še bolj zatemnilo, in roka, s katero je dvigoval vrč in točil vino tovarišem, se je tresla.

„Veseli me, tovariši, da je srečno in kakor vidim zadovoljno končana volitev dostojanstvenikov v naši znamenitej stvari,“ nadaljuje črez nekoliko zopet beg Gubec, čigar glas se je izpremenil že v trenutku, ko je bil po čudnej šegi voljen načelnikom kmetskega triumvirata. Njegov glas priča jasno, da čuti govornik v sebi že čast in oblast bodočega — poveljnika čéle dežele.

Izgovorišji prisede bližje k mizi, popravi slabo luč v svetilnici in se nagne nad ondi ležéci zemljevid. Ko nekaj časa s kazalcem po njem nevidne črte dela, pravi slovesno:

„Možje, drugi naš glavni nalog je, določiti že naprej natančno naš črtež, po katerem se imamo strogo ravnati. Pretuhtal sem že o dolgih nocéh v duhu, kako se ima razpostaviti naša vojska, da jej je uspeh zagotovljen. Zaraditega sem prinesel nocój zemljevid s sebój, da se prepričate sami, ali so moji sklepi pravi ali ne.“

Pri teh besedah razgrne ves zemljevid po mizi in migne tovarišem, naj bližje prisedejo.

Tú je zaznamovan Brdovec, Ilija,“ govori potém Gubec. „Tú postavim, bi bila tvoja hiša. Tú na desni je Stubica, tú doli Sused, ondi Klanjec, Brežice, Krško in gori Novo mesto. To so nam, prijatelji, preimenitni kraji. Zapomnite si jih torej dobro!“

Med tem govorom potegne Gubec zopet s kazalcem po zemljevidu, in tovariši mu sledé pazljivo z očmi. In vendar še niso videli nikdar takovega papirja, ki se mu pravi zemljevid, in nerazumljivo jim je, kako more kdo na gladek papir narisati čéle vasi, mesta, gore, ceste in reke, tako da pismoučen človek s prstom po zemljevidu kakor z nogami po svetu hodi.

Take ali vsaj podobne misli so polnile možem glave. Vendar toliko politike in previdnosti so čutili v sebi, da niso izdali pismoučenemu Gubeu svojih dvomb gledé resničnosti opisanih znamenj na papirji.

„Dobro ste razumeli, tovariši, te kraje in njihove zveze,“ nadaljuje zopet Gubec.

„Jaz storim korak dalje in vam pravim: Če se nam posreči dvignoti vsaj dvajset tisoč mož na noge, razpostavimo jih po mojem dobro premišljenem črteži tako, da nam je uspeh skoro neizogibljiv. Prvi del vojske udari iz Klanca v breški okraj, združi se z ondotnimi kmeti,

odpošlje manjši svoj oddelek v Krško in Novo mesto ter skuša od tod ohraniti zvezo s Hrvatsko.

Drugi del hiti ob Savi in Savinji v Sevnico, v Rateče in Celje ter odpošlje od tod zopet eden oddelek v Ljubljano, ki skuša prodreti s pomočjo ondotnih upornikov do Trsta in morja ter zasede in zabrani vse ceste in prehode proti laškej deželi.

Zadnji del ostane v glavnem taboru pod mojim poveljem v Stubici kot obramba proti jugu, osobito proti turskim napadom.

Čudili so se možje Gubčevemu natančnemu in popolno izgotovljenemu črtežu. Niti črtice niso ugovarjali. Imponirala je vsem njegova izvedenost. Vsak večji ugovor je bil izključen.

Videl in čutil je dobro Gubec, kakov upliv je napravil njegov črtež na tovariše. Zagotovljen si je bil že v tem prvem trenutku svoje neomejene vzvišenosti nad ostalimi zavezniki.

A poslednje mu je bilo neizmerne veljave. Zadovoljen je bil s svojim prvim jasnim uspehom, ki je bil po njegovej sodbi prvi korak do davno že skrivaj gojene slave njegovega imena in bodoče samostalnosti!

Petelinovo petje se je že čulo v vinsko klet, in nebo se je jelo polagoma ruditi na vzhodu, ko se konča prvi zbor v tej noči osnovanega triumvirata. Še eden vrč se je izpraznil potem v bodočo srečo in na zdravje voljenih dostojanstvenikov.

Zagotavljajoč, da se vrši črez teden dnij druga seja, opomni vrhovni poveljnik Gubec še eden pot, da pričakuje do tedaj natančnih poročil o zadevi orožja, in nató zapustijo vsi svojo skrivno zbornico.

Ko bi pa bil kdo opazoval obraze poslavljaljóčih se tovarišev, zapazil bi bil na treh popolno ali vsaj navidezno zadovoljnost, pri dveh pa, pri Iliji Gregoriči in njegovem očetu pa bi bil dejal:

„Vse ni bilo, kakor bi moralo biti. Preveč resnobe se bere na teh obrazih, akoravno je resnost v svetovnih vprašanjih odločilna stvar.“

Nekaj takega si je mislila morda tudi Ilijeva hči Jela, ki je z go-rečo tresko svetila možakarjem iz kleti. In ko je stisnol eden izmed družbe skrivaje njeno desnico, oblila jej je neka nepopisljiva miloba od bedenja blede lice, črne njene oči pa so poslale lep, iskren pogled v zahvalo istemu, ki je naznanjal s tem mnogo več, kot toliko potov obilne, a prazne besede.

(Dalje pride.)

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Pisal dr. Stojan.

II.

Na daleč okrog se je bila hitro raznesla novica o zadnjem dogodku pri Mohoričevih. Vzlasti dekleta in stare ženice so imele mnogo govoriti o Vidi in Pontonijevem Vekoslavu. Nekteri niso celó hoteli verjeti, da sta že Vida in Branko zaročena. Zatorej so pa ob dolgih zimskih večerih ugibali med sebj, kteremu izmed njiju se bode lepo Mohoričevo dekle udalo, ali Branku ali grajščaku Vekoslavu.

„Sevéda,“ pristavil je čestokrat ta ali oni mladeneč v družbi, „sevéda plemenita grajščakinja biti ter se v lepej kočiji voziti v cerkev in iz cerkve, to bi vsakemu dekletu boljše dišalo, kakor pa ob delavnikih z žuljavimi rokami težko delati, v nedeljo pa peš hoditi v cerkev!

Ali mladi grajščaki si dandanes ne iščejo svojih nevest in žen med kmetskimi deklicami, temveč po velikih in bogatih mestih. Tudi Vekoslav še ni tako znorel, da bi si kmetško dekle za ženo jemal, a če bi to tudi hotel, ne dovolil bi mu tega njegov oče nikdar. Kolikor jaz mladega grajščaka poznam, on se le rad z deklicami malo pošali. Tudi z Vido je to storil, ker je ona rés krasno dekle, ali tú je naletel na pravega. S Cvetkovim Brankom ni dobro šale zbijati. Bog ne daj, da bi on koga zasačil, ki mu hoče zahajati v škodo. Še od nas, njegovih kmetskih vrstnikov, ne sme nobeden z njegovo Vido niti besedice govoriti ne. Takoj ga černo in ostro pogleda, kakor da bi ga hotel prebosti z očmi.“

„To je res,“ pristavi sosedova Tinka. „On je strašno ljubosumen. Kar se mene tiče, ne dopada se mi nikakor ne Brankovo obnašanje. On je sicer premožen in največji gospodar, ki ga ni blizu takega, ali jaz bi ga vendar ne hotela imeti za svojega možá. Branko mi je preveč zamišljen ter strašno nagle in hude jeze.“

Tako so se dostikrat mladenči in deklice pogovarjali med sebj ob preji zvečer, danes pri tem, jutre pri drugem sosedu. A imeli so prav menéc, da ne bode Mohoričeva Vida nikdar grajščakinja.

Od zadnje nedelje se ni več Vekoslav poganjal za Vido. Od tistega večera, ko je vasoval pri Mohoričevih, ni bilo grajščaka na beli dan. Vekoslav je bil v štirinajstih dneh do dobra okreval. S prva je hotel sicer njegov oče, stari grajščak Pontoni, ves dogodek sodnji naznaniti, ali sin ga je konečno vendar pregovoril, in on je vso stvar opustil. Kaj bi bilo to tudi Vekoslavu pomagalo? Le Vido bi s tem v velike sitnosti

in v neljubo goovrico spravil, a dekline ne zasluži tega; saj mu je le ona, ona sama rešila življenje. In kdo vé, ali bi njega samega ne zadela kazen, ker je bil strelil na Branka in žugal ubiti ga?!

Tako se je bila céla stvar zadušila. Ali mladi grajšček ni hotel prenašati domá svoje velike sramote. Kako pa tudi? Vse bi kazalo za njim. Fantje bi se mu rogali, in najbrže bi še prišlo do novega boja, a to bi bilo zá-nj gotovo najslabše. Zatorej zapusti Vekoslav svoj kraj in se napoti v daljne dežele, da se tam praktično izuči ojkonomije in dobrega gospodarstva. Saj je imel on kot edini sin prevzeti grajščino in posestvo, takoj ko njegov že precej priletni oče zatisne oči.

Nekaj tednov pozneje pa že nastopijo bolj veseli časi za našega kmeta. Prišla je doba, ko se tudi kmet raduje v svojem ožjem domačem in prijateljskem krogu. Kar si je pridela s krvavimi žulji in s potom svojega uma in dlana, to uživa on po zimi, začeni od božiča do pusta. V tem času obhaja on svoje koline. Sedaj se ženi in gostuje. Danes se zberó prijatelji in znanci pri tem-le sosedu, jutre pri drugem, a povsod jim bogato obložene mize ponujajo mnogo veselja in radosti. Kakor létos niso se že dolgo let veselili mladenči in deklice na pust. Saj je pa tudi to zimo imelo biti mnogo ženitev, in med vsemi najsijajnejša pri Cvetkovih. In te gostije so že vsi težko pričakovali. Saj pa še tudi ni bilo v tem kraju tako krasne neveste, kakor bode Vida, in tako bogatega ženitovanja, kakor pri Cvetkovih, in ga tudi hitro ne bode. Sedanji rod ga gotovo ne doživi.

Ta glas se je raznesel na vse strani, in od daleč sém prihajali so ljudje, gledat lepe neveste in bogatega ženina.

Ali kakoršna gostija, tako je tudi zakonsko življenje, misli si naš kmet. Je-li gostovanje veselo in se na njem le vriska in poje od konca do kraja, tedaj bodeta tudi zakonca veselo in mirno živela. Zatorej si pa naš kmet tudi prizadeva, da se ženitovanjsko veselje nikdar ne moti. Vsi obredi, vse stare šege in navade morajo se točno in dobro izvrševati, sicer bi bilo slabo znamenje za ženina in nevesto!

Na Brankovem in Vidinem ženitovanji bilo je vse v redu in po volji, kakor so si to svatje in stariši ženina in neveste sami želeli. Le edin slučaj je motil praznoverne ženice, in to je bilo, da se je nevesta Vida, prišedša na ženinov dom, izpodtaknola na pragu, čez-enj stopivša, ter padla na vežna tla, da se jej je kri kar curkoma vtila po lici.

Temu so pripisovali hudo znamenje ter se ga vsi prestrašili. Ali ko nevesta zopet vesela vstane, ne da bi se jej bilo kaj hujšega prigodilo, izgine vsaka slaba slutnja, in gostija se je prav prijetno in radostno obhajala.

In rés, ta slučaj ni bil odločilen za življenje naših zakoncev. Veselo in mirno sta živela med seboj. V célej fari ni bilo tako srečne zakonske

dvojice, kakor sta bila Branko in Vida. In Bog je blagoslovil njjun zakon. Leto pozneje sta že dobila o božičnih praznikih lepo deklico v dar, in to je njuno zvezo še ožjo storilo ter delalo očeta in mater še bolj srečna, nego sta bila poprej.

Vso zimo sta Vida in Branko preživela potém vesela pri svojem otroku. A spomladi, ko se jame vzbujati na novo oživljena narava in so že začeli déte nositi na prosto, dobi mlada Grozdanka jako imenitno darilo iz južnih krajev. Bila je z zlatom vdélana, umetno izrezljana zibelka z dragoceno posteljico in svilnato gosposko obleko. Tudi nekaj zlatnine in srebernine je bilo všito v njo.

Vida se je neizrečeno razveselila tega nepričakovanega darú, če tudi ni sprva vedela, od koga je. Ali neka notranja slutnja jej je pravila, da ne more od nikogar drugega biti kakor od — Vekoslava. Ves dar se jej je sicer poslal iz bližnjega domačega mesta, ali takih stvari ne nahajaš ondi pri nobenem kupci, in v našem kraju bi jih tudi nikdo ne znal narediti. Tako dragoceno in umetno je bilo vse napravljeno. Zatorej je ugibala Vida, da je vse le iz južnih, laških krajev; češ to je mogel le Vekoslav poslati njenej Grozdanki v dar, njej samej pa v spomin, menda celó zató, ker ga je bila nekdanj rešila — smrti!

In Vida je slutila prav. V skrivnem kotiči umetne zibelke našla je napis: „Tebi v spomin! Vekoslav.“

Rudečica oblije veselo mater pri teh besedah. Vsa dekleška in otročja leta stopijo mladej ženi pred oči. Ona se zamisli v nekdanje čase: Veselo igra z grajščakovimi otroki pred Pontonijevim gradom na zeleni trati. Z njim — grajščakovim sinom — Vekoslavom je poročena; na njegovej strani koraka ponosna nevesta Vida, ko igrajo otroci ženitovanje med sobój. A Branko, mladi Branko pa jo gleda hudo in černo, kakor da bi jej zavidal njeno srečo in plemenito visokost!

„In Branko je tudi tak ostal!“ nadaljuje Vida v se zamišljena. „Kako je enak razjarjenemu levu podrl plemenitega Vekoslava na tla, ko je prišel ta k svojej nekdanjej prijateljici vasovat! In s samokresom si je moral ubožec braniti življenje. Dà celó ubili bi ga bili, ko bi ga ne bila jaz, njegova mladostna tovaršica, rešila!“

Dà, Vekoslav je blag človek. A ker vé, da nimaš ti, Grozdanka, take zibelke in posteljice, kakoršno bi bila imela pri njem, tedaj ti je pa poslal ta veliki in plemeniti dar. On se spominja mene, če je tudi grajščak, a jaz le priprosta . . . kmetska . . . žena!!“

In pri teh besedah se jej dozdeva, da bi bila ona lahko grajščakinja, ko bi bila pamet rabila . . . Sedanji njen stan vidi se jej prenizek, preprost! — In kaj bi bila lahko njena Grozdanka? — Visokočislano dete v zlatej zibelki. Grofiči in baroni, grajščaki in plemenitaši hodili bi je

gledat in občudovat. Vsi bi jej pošiljali darove ter si jo v zibelki še želeli za sneho in ženo svojim plemenitim sinovom!

In nató obleče Vida v svojih visokoletčih mislih mlado Grozdanko v dragoceno obleko. Potém jej obesi okoli vratú zlato verižico ter jej natakne majhno, z dragimi kamenčki obsuto zapéstnico. Tako okinčanega otroka pa položi v krasno zibelko ter ga občuduje, vsa zamaknena v ta kinč in kras. Zdelo se jej je, kakor da leži pred njo kraljičina, in to bi bila njena lastna hčerkica!

Iz teh mislij vzdramijo zamakneno mater močni koraki. Vrata se odpró. V izbo stopi njen mož Branko. Kakor priklenen obstoji sredi sobe, zagledavši to bliščečo krasoto na lastnem svojem otroku. In temna slutnja se poloti njegove duše. On misli nehóte na — Vekoslava.

Izginola mu je že bila njegova podoba iz duše. Le malokdaj se je še spominjal svojega tekmeca, ktereга sovraži iz célega srca. Tudi samokres, ki mu ga je bil izdrl iz roke ter ga vzel, kakor je rekel, sebój v spomin, tudi tega je bil zaklenol globoko v svojo skrinjo, da ga ne vidi več. Kajti kedar koli je zagledal to osodepolno orožje, vsakokrat ga je groza obsla, in strašne misli so mu jele rojiti po glavi. Tedaj pa je zagnal samokres daleč tja v kot, kakor da bi se hotel s tem maščevati nad nekdanjim njegovim lastnikom. A konečno ga je le pobral ter ga varno skríl v svojej shrambi nad hlevom.

In danes mu pride zopet strašno ime Vekoslav na misel. Razsrjen in bled kakor stena izpregovori torej Branko:

„Vida, od kod imaš to blago? Kdo ti ga je prinesel in kdaj? Govori resnico, sicer ti gorjé!“

Prestrašila se je žena teh strastnih besed. Strepetala je na celem životu, kakor otrok, če kaj krivega misli in dela, in ti ga zasaeiš pri tem. Napósled se vendar žena opogumi ter reče:

„Ravno pred pol ure je nekdo tó-le prinesel iz mesta za najino Grozdanko. Ali od koga je vse to, ali kje je to dobil, tega ni mož povedal. Tudi na plačilo ali odgovor ni čakal, temveč takoj je odšel svoj pot na cesto in se odpeljal nazaj proti mestu.“

„Svile in žameti, zlatnine in srebernine dandanes nikdo zastonj ne daje,“ odgovori mož osorno, „najmanj pa nam zapuščenim kmetom tú na deželi. Od nič ne pride nič, to si zapomni. Ti že véš, od koga je vse to, sicer bi blagá ne bila sprejela.“

Žena si ni upala na ravnost povedati svojemu možu, od koga je ta dar. Preveč se je bala, da ga razsrdi, če mu pokaže vrezani napis z grajščakovim, njemu toli sovražnim imenom. A Vida je tudi vedela, da bi vzbudila s tem v njegovej duši neznosno, vedno pekóčo ljubosumnost. Zatorej odgovori premišljeno:

„Moj ljubi Branko! Jaz rés da gotovo ne vém, od koga je vse to blago za najino Grozdanko. Ali če se ne motim, utegnolo bi menda biti od . . . grajščakovega sina. Ali zakaj bi on kaj takega daroval detetu, tega pa tudi ne vém!“

„Če je darilo od njega, tedaj pa tudi véš, zakaj ti ga je poslal. Ali jaz ne trpim, da bi ti sprejemala za mojega otroka darove, ki so prav za prav le tebi namenjeni in si jih le ti zaslužila. Kajti jaz vém dobro, vém predobro, zakaj pošiljajo grajščaki darila — mladim, lepim ženam!!

Vse to pa sleci takoj zdaj otroku in zakleni, da mi ne pride več pred oči. Gorjé ti, ako še enkrat najdem otroka v tej zibeli in v takej obleki. Moji otroci se naj zibljejo v mojej lastnej, lesenej, a ne v zlatej, grajščakovej zibeli, in oni bodo tudi le moja oblačila nosili, a ne daril grajščakovih!“

Izgovorivši pa zapusti sobo in gre na prosto, da si ohladi v mladej naravi vroče čelo. Danes je prvokrat zatemnela zvezda njegove sreče. Črn, gromonosen oblak se mu je vlegel na čelo. Pred očmi se mu temni; solnce njegove sreče je nehalo sijati.

Od tega dneva ni hodil več Branko vesel po svojem lepo rastóčem polji, od sedaj ni nikdar več pobožal radosten in zadovoljen svoje lepo rejene živine v hlevu, temveč tiho in némo, upadlih očij in temnega obraza hodil je po svojem gospodarstvu, in niti najmanjšé udanosti in ljubeznivosti ni več kazal ne ljudém niti živalim.

Globoko gorjé se mu je vsadilo v srce. Strašna bolečina je objedala obisti njegove in mu kalila dušni mir.

Po dnevu kakor po noči plavala mu je pred očmi podoba — Vekoslavova! A povrh se mu je še dozdevalo, da ni odkritosrčna proti njemu njegova lastna žena. Domišljeval si je, da vé ona več o uzroku tega darila, kakor pa si upa povedati njemu, lastnemu svojemu možu!

Najbolj med vsemi pa je čutila moževo izpremembo Vida sama. Globoko v srce jo je bolelo, ko vidi, da jej mož ne zaupa, da si ona o njej domišljeva stvari, kterih bi o svojej ženi nikdar še misliti ne smel. V teh svojih bolečinah pa se je uboga žena čestokrat razjokala na prsih svoje ljube Grozdanke. Pri njej je iskala edine tolažbe, pri njej je našla za trenotek svojo uteho.

A če jo je pa mož našel jokajóčo, tedaj je pa on ni ne miloval, ne tolažil. Ne, tega ni znal naš Branko! Temveč srdito jo je pogledal, rekóe jej:

„Vém, zakaj se jočeš. Ti pač obžaluješ svoj nizki, kmetski stan. Žal ti je, da te ni povzdignola tvoja lepota — v grajščakinjo. A kar še ni, to se lahko zgodi, ko mene več ne bo!“

Take besede pa so spekle Vido v srce, kakor da bi peklenški ogenj ná-nje polagal, in ona se še hujsje razjoče. Ali tolažbe ni našla pri Branku. Srdito je prišel, in srdito zopet odšel, kakor da bi ne imel sreca niti zakonske ljubezni do svoje ženice.

To žalostno stanje med našima zakoncema se je stoprav zboljšalo, ko je prišlo gorko poletje. Sedaj je bil Branko večjidel z doma po opravkih. Gospodarstvo je bilo razdeljeno na več kmetij, in tedaj je moral on biti zdaj tú, zdaj tam pri delavcih in poslih. A delo prežene človeku hude misli in slutnje ter mu zopet povrne veselje do življenja. Dokler človek dela in se potí, tedaj tudi zadovoljno in srečno živi.

To je na Branku prva opazila Vida, in tedaj je tudi njej prihajalo lažje in boljše pri srei. Mož in žena sta se zopet mirno in ljubko pogovarjala med seboj. Povrno! se je božji mir v našo hišo. Mlada Grozdanka pa je lepo rastla in se dobro razvijala. Neizrečeno veselje je imela mati s svojim otrokom. In tedaj se ni mogla premagati. Kedar je bil mož z doma in je Vida vedela, da ne pride hitro ali nemudoma domú, tedaj je pa vzela srečna mati Grozdankino lepo darilo iz shrambe, oblekla dete v dragoceno obleko ter ga položila v krasno zibelko. In zdaj je gledala Vida vsa zamaknena drago jej bitje, mislila je na preteklost in — sedanjost, a pri tem jej je nahoté zaigrala svetla solza v očéh . . . .

Kmalu je prišla trda jesen, in za njo se je prikazala zima. Drevje je izgubilo svoje velo listje, narava se je podala zgodaj k sladkemu počitku. Nepričakovano huda zima je bila tudi létos nastopila. A kakor vsaka nenadna izprememba v naravi, tako je tudi letošnji, hitro došli zimski čas pouzročil mnogo bolestij. Dà marsikteremu staremu bolehavcu prinesel je ta vremenski preobrat konec življenja. Huda, hitro nastopivša zima bila je tedaj tudi prvi in najglavnejši uzrok, da je nenadoma preminol stari grajščak Pontoni, oče Vekoslavov.

K pogrebu še ni bilo mladega grajščaka domú iz laških dežel. Vsaj videli ga niso tedaj naši kmetje, a tudi Branko in Vida ne, ki sta bila obádvá svojega starega soseda spremila k zadnjemu počitku.

Ali kmalu potém so ljudje že govorili, da je prišel mladi gospodar na dom ter prevzel grajščino in posestvo. Videti ga pa ni bilo nikjer. Niti v cerkvi niti na cesti se ni prikazal Vekoslav. Živel je sprva zá-se v svojem gradu. Saj pa tudi ni bilo nobene potrebe niti prilike, da bi se bil o hudej zimi shajal v posvetovanje, bodi si s kmeti ali gospodo. Če je pa imel slučajno kak daljši pot, pa se je vselej v dobro pokritej kočiji vozil, in nikdo mu ni mogel videti v obraz. Kračje pote in sprehode pa je navadno opravljal le zvečer v mraku ali po noči, a seboj pa je vedno nosil dobro nabit samokres, da se ubrani vsakega mogočega napada.

Spoznavši pa, da ga nikdo ne zasleduje in da se nima prav za prav žive duše bati, stopi Vekoslav kar na enkrat med svet. In rés, nikdo ga ni zasmehoval, nikdo dražil ali mu kakor koli nagajal. Kajti njegovi kmetski vrstniki in sovražniki so se bili na vse svetovne strani raztepli in razšli. Ta se je oženil, kakor Branko in Videški Dragan, drugi so prišli v vojake, nekteri pa so si služili kruha daleč od svoje domačije. Veselo je hodil Vekoslav ob delavnikih po svojem posestvu, po logih in gorah, a ob nedeljah se je pa tudi prikazoval v cerkvi pri sv. maši. Tú pa je videl zopet krasni ženski svet, po katerem je že od nekdanjako hrepenel. V spominu so mu bili ostali vsi lepi obrazi nekdanjih njegovih mladostnih prijateljic. In zagledavši med njimi i krasno lice svoje znanke Vide, ne more se dalje vzdržavati, da bi ne govoril z njo. Saj se jej mora osebno zahvaliti za svojo rešitev ter jo ob énem vprašati, ali je prejela njegovo majhno darilo v spomin!

In odslej je skušal ter si prizadeval mladi grajšček, kedar je bilo koli mogoče, da je videl krasno žensko ter govoril z njo. Vida se je sprva Vekoslava kaj prestrašila ter si skoro celó ne upala, govoriti z njim. Ali vidé, da on tudi z drugimi ženami in deklicami občuje, ni se dalje obotavljala, in ponehali so jej tudi prejšnji pomisleki.

„Zakaj bi pa jaz, poštena žena, ne smela govoriti z Vekoslavom, svojim nekdanjim prijateljem in znancem od mladostnih let?“ Tako si je dostikrat mislila Vida ter si skušala ves notranji nemir in hude slutnje v srci zadušiti, ki so jo vselej obhajale, kedar se je koli z mladim grajščekom sešla.

Ljudje niso sicer sprva nikakor ne opazili, da se Vekoslav navlašče lepeji ženi približuje in se jej po svojeji stareji navadi dobrika. Ali tem bolj pa je vse to videlo -bistro okó Vidinega moža, Branka. Kakor preži orel na planini z ostrim svojim očesom na mlado jagnje, ki se brezskrbno loči od svoje matere in ostale črede, da si neopazovano ugasi pekóčo žejo iz bistrega studenca, in on pazi in išče prilike, da bi mu mogel bliskoma zasaditi ostri svoj kljun v nežno kožico ter ga odnesti v neprozorne višave: tako je prežal i Branko na svojega nasprotnika, ki mu je ukradel mir in srečo iz njegovega zakonskega življenja. Opazoval in zasledoval ga je povsod. Gorjé mu, ko bi ga zasačil in videl kje na samem govoriti z njegovo — Vido!

Ali Branko ni zasledil in našel ničesar, kar bi bil mogel svojeji ženi očitavati. Tedaj pa tudi ni nikdar o vsem tem govoril z njo, ali postajal pa je vendar le zopet tih in zamišljen. Neko notranjo bolest si mu bral z lica in očij, dušni nemir ti je govoril iz vsake njegove besede. Niti po dnevu niti po noči ni našel ubožec mirú. Ako je bil z doma, mislil je, da se shaja tedaj Vekoslav z Vido, da jo prosi ljubezni in se raduje z njo, kakor takrat ko so igrali otroci še poroko in ženitev med seboj.

A ko je prišel potém domú, pogledal je s krvavimi očmi svojo ženo, in zdelo se mu je, da so resnične njegove temne misli. Tedaj pa so mu strašne, najhujše slutuje in bolečine ruvale in trgale ljubeće srce raz prsij. Obupnim pogledom se je obrnul v stran ter odšel po svojih opravkih, a govoril ni nikdar, kaj ga teži. Po noči pa je natihoma vstal, ko je vse spalo, Vida in Grozdanka, ter se splazil skrivši kakor nočna pošast iz sobe v vežo, iz veže v shrambo, vzal ondi samokres ter šel na plano pod milo nebó. Tú pa je poslušal, ali ne sliši šuma in ponočne hoje od nikoder, nató pa tiho plazéc se hodil okoli svojega domovja, da se prepriča, ali ne vasuje — Vekoslav . . . kje blizu njegove hiše.

Tako grozna je bila pošast ljubosumnosti, ki je razsajala v prsih našega Branka!!

Ali Branko ni nič sumljivega zapazil po nočéh. Saj je Vida le po dnevu, in to večjidel le ob nedeljah govorila z grajščakom. A človek v svojej slepej strasti slika si vse v orjaškej velikosti. Ljubosumno srce si ne dá ničesar dopovedati. Vedno in povsod sumi najhujše stvari ter ne zaupa niti najbolj odkritosrčnemu človeku. In tako je bilo tudi z Brankom. On ni več zaupal v svojo ženo, on ni veroval njenim lastnim besedam, temveč zavračal je njeno ljubezen in udanost do njega, domišljujóč si, da ga le ona navidezno ljubi, a v resnici pa da je udana svojemu nekdanjemu, gosposkemu prijatelju, njegovemu sovražniku!

Vse to je čutil Branko v svojem srci, in to tem bolj, ker je bil vsaj najvidez prepričan o resnici svojih temnih slutenj. Stoprav zdaj si je vedel tolmačiti, zakaj se je njegova Vida tako čudno, dà zá-nj celé nezapopadno obnašala na isti večer, ko je bil zasačil Vekoslava vasujóčega pod njenim oknom. Le srčna ljubezen do mladega grajščaka je mogla vneti v Vidi oni goréči ogenj in pouzročiti ono neizmerno odločnost in jekleno moč, da se je vrgla divje kakor obstreljena zver med Dragana in Vekoslava. — Zakaj pa je rešila grajščaka, zakaj? — Iz ljubezni, dà le iz srčne ljubezni do njega!

Tako si je odgovarjal na temna svoja vprašanja nesrečni Branko. S to mislijo, s tem strašnim čutom v srci hodil je on tiho in skrivnostno kakor koščena smrt po svojih hramih, po svojem posestvu. A tožil ni nikdar o srčnih bolečinah niti svojej materi niti svojej zakonskej družici. Kakor pa doseže vse svoj vrhunec in pride na dan, tako je moral tudi Branko napósled izprazniti svojo prepolno dušo in razodeti svoje boli, ki so ga kakor žareči ogenj pekle v srci.

Približevali so se božični prazniki. Prejšnja leta sta se vozila obá-dva, mož in žena, v bližnje mesto nakupovat za božič raznih daril. Ali létos ni šel njiju nobeden v mesto, temveč Branko je poslal svojo že priletno mater Jero, da nakupi nekaj za božičnico. Ali to je Vido kaj bolelo v srce, vidéc, da se njen mož noče več voziti z njo skupaj v mesto.

Prišel je božični večer. Po starej slovenskej navadi kropila sta nocój mož in žena skupaj po vseh shrambah z blagoslovljenim vinom in vodo. Odkrit je hodil Branko s kropilnico od shrambe v shrambo ter molil, žena pa je tiho in tesnega srca korakala za njim. Tudi ona je molila, a ne za polne shrambe bogatega žita in polne hleve zdrave živine, temveč Vida je molila in prosila za domači, za zakonski mir. Pri tem pa je prelivala svetle solze, in srce se jej je krčilo, kakor da bi jej hotelo same tuge in žalosti počiti. Saj pa tudi ni Branko niti besedice izpregovoril z njo, ko sta hodila nocój, na ta sveti večer, po bogatih shrambah in živinskih hlevih, temveč on je brezčutno kropil, a tudi brezčutno molil in prosil, naj blagoslovi Bog njegovo gospodarstvo, ... v resnici pa je pri tem le mislil — na tatú svoje sreče in mirú!

Prišedši nazaj v hišo, ne more se Vida več vzdržati. Ona omahne, v solze utopljena, tja po postelji in se razjoče glasno in obupno. Nikdar še jej ni tako živo segalo do srca, da se vede njen mož mrzlo in ledeno proti njej, kakor na nocójšnji večer. Človek čuti navadno ob takih svetih časih svoje notranje bolečine globlje nego drugokrat, in kakor ga vsak dušni nemir najprej ob velikih praznikih premaguje, tako je tudi Vida občutila svojo nesrečo najbolj na ta božični večer. . . . Sedaj jej stopi živo pred dušo, kako vesela je v svojih deklških letih delala jaslice za božje dete; sedaj se spomni, kako srečna je v prejšnjih časih kropila z Brankom po pohištva ter z njim skupaj molila za blagoslov. — A nocój? Kakšen je ta večer?! . . . Spomini so premagali njeno dušo in srce, ona ne more več zakrivati svoje gorjé, brezupno omahne tja po postelji in se kakor déte razjoče.

Njen krik pa vzdrami enoletno Grozdanko, in sedaj jame otrok kričati, kakor da bi čutilo in vedelo, kaj njegova uboga mati trpi. Ali mamica ni prišla nocój tešit svojega deteta. Ona ni slišala v svojej obupnosti, da jo kliče njeno edino veselje in tolažba, njena Grozdanka.

In tedaj vzame Branko sam dete v naročje in ga teši, noséc ga po sobi gori in doli. Otrok rés utihne, oče se vsede z detetom k oknu na klop ter mu podaje raznega orodja v nežno ročico, da se igrajóč pomiri z njim. Igraje pa udari Grozdanka po oknu, šipa se zdrobi na drobne kosce, dete pa se vreže na ostrini, da mu jame krvaveti ročica. Neznanski krik in vik zažene zdaj otrok, a Branko, zbavši se, da se je dete nevarno ranilo, pokliče Vido na pomoč.

Ta krik in klic vzdrami stoprav nesrečno ženo. Vsa objokana in bleda kakor stena, mršavih las in udrtih globokih očij, prime ona za dete, izmije mu kri iz majhne rane na ročici ter jo obveže. Napósled se Grozdanka vendar uteši in mirno zaspi v materinem mehkem naročji.

Nekaj časa sta nató mož in žena némo sedela v sobi, gledajóca obá prestrašena v objokani obraz svojega deteta. A prva izpregovori Vida, rekóč:

„Glej, Branko, lahko bi se bila nesreča zgodila. Kaj pa, ko bi se bilo dete v sence ranilo, ali ko bi mu bil stekleni drobec štrkno v oko? Slepo bi lahko bilo ali celo mrtvo pri tej priči! — Vidi se pač, da si se odvadil pestovanju. Koliko časa je že, ko nisi otroka niti v naročje vzel niti ga pogledal!“

Izgovorivši pa vzdihne žena globoko, in solze se jej znova vlijejo po lici. Mož pa ni dal odgovora svojej ženi. Némo je sedel, a tresel se na vsem životu. Borila se je z njim notranja strast. Hotel je izliti ves žolč svoje jeze nad ubogo ženico, ali vendar se je premagoval. Omečile so ga solze njegove žene, omečila ga je mati s svojim detetom v naročji.

Ali ker mož ne govori, nadaljuje Vida:

„Povej mi vendar, Branko, kaj pa imaš na sreci, da si tako izpremenjen. Kakšne bolečine te pa tarejo, da si vedno tako malobeseden, tihi in zamišljen? Od dne do dne pojema vidno tvoja ljubezen do mene, od dne do dne se mi bolj odteguješ, me preziraš, me ne pogledaš več. Reci, kaj sem pregrešila, govori, zakaj sem zaslužila, da ravnaš tako brezčutno z menoj!“

Globoko v srce so segale možu te besede. Vida se mu je zdaj prvič usmilila. Menda pa vendar ni vse to rés, kar si on v svojej razburjenosti in strasti o njej domišlja! In če bi bilo to vse le gola, prazna sumnja, in ona, njegova Vida . . . rés nedolžna?!

Take misli utešijo njegovo strast, in on postaja mirnejši. Kar z éno besedo bi jej vse povedal, kar na enkrat bi jej vse svoje bolečine razkril, ako bi le s tem izruval iz dna svojega srca ónega črva, ki gloda na njegovih obistih noč in dan. In Branko pristopi k svojej ženi, prime jo za desno roko ter jame govoriti:

„Glej, Vida, enkrat mora na dan, kar me teži. Odkar je prišlo óno krasno darilo za Grozdanko v mojo hišo, nimam več mirú. Nepoznat kragulj mi kljuje srce od zore do mraka, od mraka do dne. Mislil sem, da bodo te bolečine nehale. Skušal sem jih zadušiti in zatajevati, ali zastonj. Še huje me skelijo in pečejo. Neznosno pa mi je vse postajalo, ko se je vrno! — moj nekdanji tekmeč ter začel za tebój hoditi in te pri vsakej priložnosti zalezovati. Kedar koli je s tebój govoril, krvavelo mi je srce. Večkrat sem ti že hotel to zabraniti, ali zopet mi je prišlo na misel, da ni treba poštene žene nikdar švariti ter jo k zvestobi siliti. A priti sem hotel stvari do jedra. Opazoval sem tebe in njega. Skušal sem ga zasačiti na skrivnem s tebój, a tedaj gorjé njemu in — tebi!“

Tú umolkne Branko. A oči so mu žareče iskrile, pesti je stiskaval, s célim životom se zravna in udari z nogo ob tla, kakor da bi hotel reči: „Njemu stopim kakor črvu na vrat, a tebe poženem kakor zvito kačo od hiše.“

Vida se je sicer stresla od groze pred strastnim možem, a njena duša in vest bila je mirna. Njeno solzno oko je gledalo Branko zvesto in odkritosrečno v blede obraz. Mirno in samosvestno mu odvrne tedaj žena:

„In si li se že prepričal, Branko, opazujóč me skrivši, da si mi delal krivico s svojim neljubim obnašanjem? Moj globoki ženski čut mi žališ, ako si domišljuješ, da jaz na kaj pregrešnega mislim, če z njim, poštenim človekom, govorim! Zakaj bi ne smela jaz, poštena zakonska žena, govoriti s svojim mladostnim znancem in prijateljem? Ali je to kakšen greh in prelom zakonske zveze?! — Ti se hudo pregrešiš nad menój, svojo ženo in Grozdankino materjo, ako o meni in o mojej ljubezni do tebe tako slabo in nizko sodiš. Gorjé možu, ki ne zaupa več svojej ženi ter misli, da jo mora zalezovati zató, da bi jo pregrehe obvaroval. Že tú na zemlji si tak mož s svojimi strastni samemu sebi in drugim peklo in neznošno trpljenje nakoplje!“

Kakor prorokujóč govorila je Vida zadnje besede. Svojemu možu pa je gledala med tem nepremično v oči, kakor da bi ga hotela že s samim pogledom prepričati, da jo je krivo sumničil. Po kratkem molku pa nadaljuje Vida z izpremenjenim in proséčim glasom:

„Daj mi, Branko, nazaj svoje zaupanje. Vrni mi ljubezen, katero si mi nekdam daroval. Stori zopet mene in sebe srečnega. Iztrgaj iz srca neopravičeni, prokleti sum, ki podjeda tebi in meni življenje ter naju spravlja ob mir in pokoj. Zaupaj meni, svojej ženi in Grozdankinej materi, zaupaj ženskej zvestobi!“

Izgovorivši pa prime moža za roko, pogleda mu milo in ljubko s solznimi očmi v obraz ter ga iskreno poljubi. In Branko je bil premagau, on je bil ukročen. Mirno, a odločno odgovori nató svojej tovaršici:

„Dà, hočem ti zaupati, Vida; izruvatí hočem iz svojega srca ves sum in strast, ki je do sedaj odločevala vse moje mišljenje in dejanje. Pozabiti hočem na vse, kar sem pretrpel, odkar tebe in — njega poznam!“

A zató zahtevam, da ti ne pogledaš in ne govoriš nikdar več z mladim grajščakom. Tú na mestu mi moraš priseči, da bodeš držala to svojo obljubo, dokler živim. Zakaj sicer se bojim, da bi se utegnel v znova vzkípelej strasti spozabiti, in bi me ti storila — morilca na njem!“

Zvesta žena priseže nató svojemu možu, kar je zahteval, in pristavi:

„Bog daj, da bi prinesla moja prisega ljubi mir in srečo v našo hišo! — Ako bi mogla otroka samega pustiti, šla bi rada nocój k polnočnicam, da si izprosim mir in blagoslov za najin zakon v tistej crkvi in pri tistem oltarji, kjer so naju na veke združili. Ali glej, Branko, idi ti z materjo k polnočnicam, ker jaz od deteta ne morem. Saj lahko sama varujem dom in otroka. Pot je sicer nocój temna, ali posli bodo

že dobro svetili, da vidita lažje hoditi. Tudi tir je že tako uglajena, da ni treba po visokem snegu gaziti.“

Možu je bil ta predlog jako po volji. In ko je že uro pozneje začelo zvoniti navdijl, odpravijo se Branko, stara mati Jera in posli k polnočnicam.

„Pa lahko hodita, Branko in mati,“ govori Vida na pragu stojéca odhajajočemu možu in materi. „Ne pozabita moliti tudi zá-me eden ali dva očenaša. Je-li, Branko, da bodeš molil prav iskreno in pobožno za najino srečo in mir božji? Lahko hodi in misli ná-me, Branko. Lahko noč in srečen pot!“

Izgovorivši pa objame žena svojega moža in ga v slovo prav goreče poljubi. Dolgo je še zrla Vida za svojim Brankom. Stoprav ko se skrije luč, ki jim je svetila v cerkev, stopi žena v hišo ter zaklene vežna vrata za seboj. Nató pa razpostavi vse lepo po sobi in popravi pri jasliah, kar še ni bilo v redu.

Skrivnostna tihota nastane potém v izbi. Le ura na zidu je motila to mrtvo tišino. Sedaj pa poklekne Vida k svojej ljubej Grozdanki, ki je spala kakor angeljček v zibelki. Nežno je dihala dete. Božji mir se je razlival nad njim, in angeljska nedolžnost mu je odsevala z lica.

Nekaj časa pogleduje srečna mati z vidnim dopadenjem svoje dete in ga napósled iskreno poljubi. Nató vstane in govori sama seboj:

„Ne vém, kaj mi je. Zdi se mi, da sem srečna, najbolj srečna ženska na svetu. Hvala Bogu, da se je povrnol zopet zakonski mir v moje in Brankovo srce. — Ali ne vém, kaj je to! Nekaj me teži v prsih. Zdi se mi, kakor da bi mi sapo zapiralo. Ali je to strah, ali ka-li? Bog si ga sam vé, kaj je to! Saj sem že bila večkrat sama domá, ali nikdar me še ni taka groza obhajala, kakor nocój. In vendar je sveti božični večer, ko se je rodil naš odrešenik, ki je prinesel mir ljudém na zemlji!“

Ali Vida ni našla mirú. Neka notranja tesnoba jej je krčila in stiskavala srce. A da si prežene ta neljubi čut in razvedri temne misli, jame, prisedši k mizi, kjer je célo noč luč gorela, čitati iz svetega evangelja.

Zamakneno je brala Vida iz te priljubljene knjige, ki daje dušnim bolnikom mir in pokoj. Nikdo je ni motil nocój. Dete je mirno spavalo, in tedaj se je mogla globoko zamisliti v zlate besede sv. pisma. In rés, njeno srce je postajalo zopet veselo in mirno. Vsa prejšnja, nezapopadna groza je izginola iz njene duše. Kako pa tudi ne? Saj je ponovila nocój trdno zvezo zakonske ljubezni med Brankom in seboj. Prišli bodo zopet veseli časi, in ona bode kakor prej srečno živela s svojim Brankom in svojo milo Grozdanko!

V take misli se je Vida čitaje večkrat utapljala. . . . A kar na enkrat potrka nekdo na hišna vrata. Vida se zgane in pogleda vsa prestrašena na uro. Bilo je ravno dvanajst. „Kdo bi bil neki zvonaj pri vratih?“ — Še enkrat potrka. — Vido pa popade strašna slutnja in strah, in mrzla zona obleti njen život. „Kdo je le neki?“ misli si žena prestrašena. — Sedaj pa se v tretje potrka, a močnejše in bolj hitro, kakor poprej.

Vida vstane, odgrne zaveso ob oknu ter vpraša: „Kdo je?“

Zvonaj pa se prikaže v črn plašč zavita moška podoba, in ta zakliče hlastno in kakor brez sape:

„Vida, jaz sem. Ne boj se. Odpri mi, pa hitro, sicer me ta strašna zverinska pošast še dojde in raztrga! Tám-le me že zasleduje. Odpri, odpri!!“

Vida se ne obotavlja, menéč, da je nevarnost velika, ter odklene vežne duri, a v hišo stopi . . . mladi grajščak Vekoslav.

(Dalje pride.)

Národne pripovedke.

Priobčuje Mat. Valjavec.

4. Muž židova naplatil.*

(Varaždin.)

Jem put je bil jen muž pak neje niš kak dve telice imel. On je moral štibru platiti a neje imel s kem. Zato je išel prodat jenu telicu i nju je prodal za pet forinti. Gđa je dimo išel, dojde k jeni kaluži a tam su bile žabe pak su navek kričale: šest šest. Muž poslušá pak veli: em sem ju za pet prodal a ne za šest. Za jen čas počmu pak žabe kričati: šest šest. Muž srdit veli: kaj sem vam ne rekel, da sem za pet prodal, pak kaj mi se norca delate? Žabe pak počmu kričati: šest šest. O vi vražje pečenke! kaj sem vam ne rekel, da sem za pet prodal? Onda zeme surinu dolí pak počme brojiti, gđa je zbrojil, veli: no vište da su samo pet, pak im hiti vu vodu peneze veleč: kad mi ne verujete pak si brojite same, ali mi mahom povrnite peneze. Ali žabe su bile tiho pak su mu ne dale peneze. Vezda gđa je vre dugo stal a žabe mu nesu štele peneze povrnuti, odide dimo. Žena ga mahom pita, gđe su mu penezi. On pove, da je mimo kaluže išel pak kak su mu se nekakvi zeleni ludi norca delali, a on im je dal peneze brojiti, pak su mu ne šteli več povrnuti. Vezda veli ženi: znaš kaj? ja bum vezda zaklal ovu

* Conf. Grimm: Der gute Handel.

telicu, kaj bu sama tu stala? meso prodam a kožu si spravimo. I riftik zakole telicu pak ju sleče i kožu spravi a meso vozi vu varoš. Gda je tak vozil zestigne puno pse. O vi mreine, znam da ste gladni, nate mesa, pak se nažderite, a koj se bu naj više jagmil, on bu telicu platil. Psi su telicu pojeli a jen mesarski pes se je naj više jagmil. Dobro, veli muž, čekaj ti vrag, ti si naj više pojel, za to buš i platil, ja te vre poznam, ti si Ficko mesarov. Vezda ide muž k Ficku mesaru pak veli: plati mi moju telicu. Mesar veli: gda sem ja od tebe telicu kupil? Je, ti ju nesi kupil ali ju je tvoj pes pojel. Mesar zeme botu pak stira muža van. Čekaj ja ti vre najdem gospona, veli muž pak odide kralu. Kral pak je imel čer, koja se nigdar još ne smejala, pak veli tomu mužu, ako ju na smeh napela, da mu ju da za ženu. Muž počme mahom pripovedati od onih žab i od psa a kraljeva čer se tak nasmejala, da su joj soze išle. Dobro, veli kral, ti si nju na smeh natiral, za to ti ju dajem za ženu. Rajši mi dajte nekaj penez. Kral reče: kad ju nečes, dojdi zutra k meni, dobiš pet sto talirov, a kral je mislil petsto batin mu dati. To je čul jen soldat i jen židov. Soldat mu veli: moj dragi človek daj ti meni nekaj, ja sem siromak. Muž mu veli, da mu zutra da dve sto a židov mahom veli: ja ti pak one tri sto vu groših zmenim, i mahom mu da tri sto forinti, same groše. Drugi den da ga kral pozvati, veli mu, naj se legne, da dobi pet sto batin. Na to reče on: vaša kraljevska milost, ja niš ne dobim, ar sem jenomu soldatu obečal dve sto, a židovu tri sto. Kral mam da židovu tri sto batin odmeriti da je komaj hodil, a soldatu dve sto, on je leže zdržal, ar je vre vučen bil batinam. Muž je brojil v jeni krčmi groše pak je šimfal prek krala i židova, da mu je tuliko posla napravil. Židov to čuje pak mahom odbeži kralu muža tužit. Kral mu veli, naj ga k njemu dopela. Židov si je mislil: čekaj vezda ti ja vre vrnem, pak veli mužu, naj ide kralu. Je, veli muž, nemam kaputa. Židov mu dá svojega, samo da bi išel. Gda su kralu došli, pita kral muža: čuješ, je li to istina, da si ti čez mene šimfal? A, veli muž, to ne istina, židov laže, on bi još rekel, da je to njegov kaput. Je je, veli židov, moj je. Vište ga, kak laže, veli muž. Kral se rasrdi i da židova tak dugo biti dok je vmrl, a mužu je dal pet sto talirov mesto batin.

5. Zena si ritnu žilu priprela.*

(Varaždin.)

Tak je bila jedna mati, koja je imela jednu čer, koja se nê dala nafěiti presti pak je za to bila več pot i bita. Tak se je pak pripetilo,

* Conf. Schleicher Litauische Märchen pag. 12.: „Vom trägen Mädchen“. Grimm Kinder- u. Hausmärchen, kleine Ausgabe: Die drei Spinnerinnen.

da ju je mati štela biti a či je van pobegla a mati za njom pa so se tak okolo hiže tirale. Baš on čas dopela se jeden gospon pak pita: a zakaj vi to pucu tak tirate? Uh, kak ju ne bi, veli, pa je štela povedati, ali ju je bilo sram povedati, da jejna či vu dvajset i četvrtom letu ne zna još presti, pa veli vezda: da mi oče 'so slamu s krova spresti; tak je huda prelja, a prediva več nemam. Ve gospon veli: pak ju dajte meni za ženu, da je tak huda prelja. Mati nê mogla svoje reči požreti pak ju je dala, i vzeli so se i bila je pri njem njegva tovarošica. Na 'so sreču nê bilo još kolovrata pri hiži, nek je čecal, dok je bil v bližnem selu senjem pak se odpela na senjem naj više zarad kolovrata. Kak bi bil gospon odišel na senjem, postala je ona jako žalostna, kajti je nê znala nikaj presti, a mati ju je za takvu prelju izglasila. Za kratek čas dojde jedna bogica prosit almoštva i kak bi opazila, da je gospa kruto žalostna, zapita ju, da kaj joj je? A ona joj veli: ah, kaj bom vam povedala moju nevolu, tak mi nemrete pomoči. A bogica pa joj veli: morti pa vam bi mogla pomoči. Vezda pove gospa 'se, kak je ta stvar. Bogica se nasmeje pa veli: â im je to lahko pomoči, platete mi pa mi dajte jednu krušnu korpico jajec pak ja s tem odidem, verujte mi, da ne bute preli, samo mi povečte, po koji strani gospon dojde. I 'se je bilo tak. Bogica se postavi na rečeni pot pak pazi, da je gospon išel. Kak ga je spazila, sede si na jajca v korpico z golom ritjom pa kriči i prosi za kakov dar. Dopela se i ti gospon do nje pak jo pita, kaj joj je. A ona zdigne rit pa mu pokaže. On pa jo pita: kaj je to? A ona veli, da si je ritnu žilu pripravila, veli: jaz sem huda prelja bila, pak sem to ve dobila. Gospon malo premišlava pa dá bogici forint za to, kaj mu je povedala, a kolovrat shiti s kol i 'sega je zdrobil na komade.

6. Dečko se ciganije zvučil.*

(Varaždin.)

Tak je bil jeden kmet, koj je imel tri sine. Ov kmet je hodil k grofu na delo. Grof ga je jeden pot pital, kaj so njegovi sini. Ah, jeden šoštar, drugi je šnajdar a za trejtega me sram povedati. No, samo ti poveč. Ah, on se je ciganije zvučil. Nu, veli grof, ako je on cigan, naj mi ovu noč fkradne konja, on zato dobi dve sto forinti i konja; ako ga ne fkradne, onda glavu zgubi. Ve dojde kmet tužen dimo pa pove sinu, kak je grof rekel. A sin veli: a, moj japa, to 'se meni nê nikaj. Metem toga je dal grof stražu pri konju i to: jeden ga držal za vuzde a drugi za rep. Cigan pa se obleče kak bogec pa zeme sobom dva poliča žganice, kajti je mislil, da jih bo više na straži. Dojde v noči v štalu

* Conf. Grimm Kinder- u. Hausmärchen: „Märchen vom Meisterdieb“. Mnogo sličnih pravljic je navedenih v Jagičevem Arhivu f. slav. Phil. I p. 284. v opombi Köhlerjevej k 10. šte. „Der grösste Spitzbube von der Welt“.

pa veli slugom, da ga je grof poslal, da naj i on konja čuva, pa da je dal žganico, kaj bi se s tem môtili, kaj ne bi zaspali. Slugi su mislili, da je rihtik tak grof napravil. Okolo pol noči je bogec naj bole silil piti, da so se tak napili, da so pospali, a on je vuzde odrezal pa del batino v roke a drugomu spukne rep pa mu dene metlu v roke, a konja pa odtira k sebi dimo. Dojde drugi dan kmet na gospočino pa ga zapita grof: kaj tvoj sin doma dela? Ha, konja češe. Ve se stoprv zmisli na konja, ide v štalu pa vidi jednomu batino a drugomu metlu v rokah. Nê si znal grof kaj. Onda veli na večer pa kmetu: ako tvoj sin ne bo onu plahtu fkral, koja je ve na mojoj posteli, onda zgubi glavu, ako pa bude, onda dobi još dve sto forinti. Otec i to pove sinu; sin kupi pivinske droždje. Grofica je bila vre na posteli i spala je, gda je došel cigan. On se potegne tak fižo, da ga nê nišee videl, pa nasiple droždje okolo grofice pak se skrrije pod postelu. Droždji so bili jako stari pa so jako smrdeli. Dojde grof fižo pa oče iti k grofici spat. Njemu je jako zasmrdelo pa pogleda po posteli, a nê spazil, kaj je to. Zazove groficu pa veli: a koga si vraga delala, kaj si se tak ponesnažila. Hiti dekla to plahto za vrata. A ne, tam ne; dojde cigan krast. A je, prav imaš, hiti pod postelu. Kak je bila prva prilika, potegne se z grada s plahtom skup. Drugi dan pa pita grof kmeta: kaj dela njegov sin. A on veli: nekakvu (ponesnaženu) plahtu pere. Ve se pa zmisli grof pa ide glet pod postelu i rihtik nê našel nikaj. Ve mora tvoj sin z moje roke zaročni prstan fkrasti. Cigan je bil čisto plebanošu spodoben, za to se obleče v popovsku opravu i tak oblečen dojde na vrt grofof, gde se je grof španceral. Počnejo se spominati i vu spomenku dojde i do toga, da je rekel cigan grofu: dajte meni prstan v spravo, pri meni ga ne bo našel. I dal je grof njemo prstan. Odide cigan dimo pa sleče opravu popofsku. Drugi dan pita grof kmeta: kaj tvoj sin dela? Ha, prstan svetla. Grof je mislil, da ga je plebanoš dal ciganu pa pozove plebanoša i počel ga špotati, zakaj je dal ciganu. Plebanoš se počel spričavati, da on niti ne zna nikaj od toga. Grof je samo bil srdit na plebanoša, pak si je mislil: cigan je 'se napravil, morti i to bo. Veli grof samomu ciganu: ako ti meni spraviš gologa plebanoša v salo, boš dobil još jezero forinti. Cigan veli: i to bude. Ve ide cigan brže po mlakah pa nalovi čuda rakov, pa kupi pri licitaru svečice pak odide v cerkvo, na sakoga raka je prilepil svečico i vužgal. Ti raki so bili kak anjeli, kajti so svetili, a to je bilo po noči. Pri vratu' pusti jen dugi žakel, a on se je skrtil na vrh oltara pa je čekal.* 'Da je plebanoš došel Boga molit, počne ov gori govoriti: koj oče v nebo dojtj, mora se vu ov žakel spra-

* Varijacija. Grof veli da naj nekaj napravi i plebanušu, da se ne bu delal norca i njega. Tat veli: ja bum vre komediju naredil. Za tem ide rake loviti i kad

viti. To čuje plebanoš pa si misli: to je lepa prilika pa hajd vu žakel. Cigan dojde dol pa zveže žakel pa ž nim v grad. Ve vleče plebanoša po štengah gor pa vu salu. Vu sali bilo strašno rasvetleno i gospoda so komaj čakala, kak bodo vidli gologa plebanoša. Ve odveže žakel, polukne plebanoš van pa vidi da je strašno svetlo, pa misli, da je pravole došel v nebo. Zide brže bole van a gospoda se grohotom nasmijejo. Plebanoš je prepoznal mesto pa se skrije pod stol. — Pripetilo se je, da je cigan potrebuval plačo. Za to si počel grof misliti, kak bi cigana odpravil prez penez. Grof je rekel ciganu: dojdí zutra, onda boš dobil. Grof našči pintara i špana, kak bodo ž nim napravili. Cigan je 'se znal, kak se ž nim kroji, kajti mu je dekla povedala, koja ga je rada imela. Grof se skrije a cigan dojde in pita špana: 'de je grof? Špan veli: idi k pintaru, on ti pove, 'de je. Ve ide k pintaru pitat, a pintar se obtresne na njega: kaj bi ž nim? Ov veli: kaj? peneze. Pintar pograbi palicu pa po ciganu a cigan spukne od dveh lagvov pipe pa ž nimi po pintaru. Pintar spazi, da vino teče, zatekne 'sakom rukom jeden lagev, a cigan po njem. Pintar kriči: jaj jaj! hote me branit; a grof, koj je to čul, počne kričati z ganjka: prav ti bilo prav, tak sem ja štel, samo vudri po njem — kajti je mislil, da pintar cigana bije. Pintar si je mislil, da je pravole tak grof štel. 'Da se ga cigan prav dobro natukel, pograbi pol teleta, kaj je još krvavo bilo, pak hiti na pleča i to s krvavim krajom van. 'Da je išel van z grada, videl ga grof pa veli: aha, kak je krvav, prav ti bilo, samo nesi ve, kaj si dobil. Cigan to čuje pa veli: sem nê dobil, nek sem si sam zel. 'Da je grof i to seznał, čudil se je njegovoj meštiji i naplatil ga dobro s penezi, još mu je više dal, nek mu je bil dužen.

---

ih je dosta nalovil, išel je pak je kupil svečice za sakoga raka po dve. Onda je odišel v cirkvu pak je sakomu v saku tacu svečicu goruču del i pusti ih po cirkvi tak da ih je puna cirkva bila a on se je vu belo oblekel pak je zel veliku knjigu i vužgal dve velike sveče kraj sebe pak je klečal na prodekalnici i Boga molil. Kad je došel mežnar zdravu Mariju zvonit, odpre cirkvu pak polukne nuter pak je od straha pobe- gel k plebanušu i veli mu: gospon plebanuš, Ježuš Ježuš, v cirkvi su im sami mali angeleki z gorečemi svečami a na prodekalnici sedi jeden veliki vu belo oblečen i polek njega goriju dve velike sveče.

Epiške indske pripovedke in pravljice.

Priobčuje *K. Glaser.*

IX. *

Prevarjeni brahmanec.

(Iz Sômadévove zbirke pravljíc.)

V mestu Mâkandikâ na obrežji reke Džahnavi živel je menih, ki je delal silno pokoro in samo ob milošćini živel. Nekega dne pride be-
račit v hišo bogatega trgovca; trgovčeva lepa hćerica mu sama podari
milošćino. Njo zagledavši vzdihne menih, premagan po pohotnosti: Ah,
krasna deva!

To razjezi trgovca; tiho gre za njim in ga vpraša: „Nesramnež,
zakaj si to povedal?“ Menih pa odgovori: „Nesrečnež, kaj me vprašaš?
Tebi je usojeno, da pogineš po zarodu svoje hćerice. Zakleni jo v skrinjo
in vrzi jo v Gango, pa postavi na skrinjico luč.“

Trgovec stori to, kar mu je ukazal brahmanec. Ta pa zapové svo-
jim učencem: „Idite do Gange, in ko zapazite tam skrinjico z lučjo
plavajočo, ulovite jo in mi jo prinesite, pa nikarte je odpreti.“

V istem času se je kopal v Gangi knežji sin in je poprej zapazil
skrinjico. Ulovi jo, vzame deklico in zapre v skrinjico hudo mrkovco.
Zdaj jo ulové brahmanovi učenci in jo prinesó k svojemu učitelju. Ta
jim pa reče: „Danes hočem sam moliti, idite spat.“

Ko učenci odidejo, odpre skrinjico poln slasti po lepej deklici.
V tem trenutku pa skoči mrkovca vèn in starca v lice silno opraska ter
mu odgrizne nos in ušesa.

Ko se je ta reč drugi dan zvedela, zasmehovali so silno reveža.

X.

N a h u š a.

Ko se je z Vrtróm bojeval in je moč bogov že pešala, sešli so se
bogovi na gori Mandara in se posvetovali. Indra sam se je pritožil, da
ga zapušćajo moći. Potém odpošljejo bogovi rše ** k Vrtru, naj se naredi

* Kres III. str. 408.

** Rši = pevec svetih pesnij, pesnik, posebno tak, čigar poklic je pesnikovanje.
Kutsa, Atri, Rebha, Agastja, Kušika, Vasišta in Vjasva imenujejo se vzlasti: saptar-
šajah = sedmeri pevci. Vsi ti se že imenujejo v najstarejših pesnih, v rgvedskih hym-
nah ter so v poznejšej dobi repraesentantje stare svete dobe. Pozneje se tudi vsaka,
po pobožnosti in modrosti posvećena oseba imenuje rši. Saptaršajah pa se imenuje
tudi sedem zvezd na nebu = veliki voz.

mir. Ta je pripravljen pomiriti se, samo Indra se ga ne sme lotiti ne s suhim in ne z mokrim, ne s kamenjem in ne z lesom, ne s sulico in ne z drugim orožjem, ne po dnevu in ne po noči.

Ker je bilo Indru to po volji, sklenol se je mir.

Ko ob mraku bogovi sedé ob morji in vidijo cele gore morskih pen, skrrije Indra svoj blisk v pene in ga zažene v Vrtra, ki se pri tej priči mrtev zgrudi na tla. Nebo se zjasni, in bogovi pritekó Indra častit. Tega pa je začela vest peči; zbeži na skrajni konec zemlje in se skrrije v vodo.

Zdaj pa ni več deževalo, in od hude suše so usihale reke, potoki in ribniki. V tej sili sklenejo bogovi z rši vred, Nahuša, pravičnega vladarja zemeljskega, izvoliti si za svojega kralja.

Ko je bil Nahuša, ki se je v začetku branil te časti, vendar izvoljen, začel je zanemarjati kraljevske dolžnosti, razveseljeval se je v nebeškem vrtu Nandana s krasnimi devojkami. Ko pohotni kralj zagleda Sačo, Indrovo ženo, hoče jej silo storiti; ona pa zbeži k Brhaspatiju* in ga prosi pomoči. Jezno zarenči Nahuša nad Brhaspatijem: „Kaj, tudi Indra je ljubil Ahaljo, ženo pobožnega ršija, in jaz bi se ne smel bližati Sači? Vam bogovom bo pa na korist, če mi jo privedete.

Podali so se bogovi k Brhaspatiju, pa ga niso mogli pregovoriti, da bi jim bil izročil Indranijo; svetoval pa jim je, naj pregovoré Nahuša, da se pripelje k Sači na vozu, katerega bodo rši vlekli, Indraniji pa svetuje, naj navidezno v to dovoli. Med tem pa daruje Brhaspati Agniju, bogu ognja, ter ga prosi, naj teče čez goro in plan, skozi zrak in zemljo in naj išče Indra.

Brzo se vrne Agni, pa brez uspeha. Vse je bil preiskal, samo v vodo ni mogel. Na to mu da Brhaspati čarobno moč, da se je mogel tudi v vodo pogreznuti.

Zdaj prešine Agni vse in najde konečno najvišjega boga na konci zemlje v malem jezeru v rastlini lotus.

Agnija zagledavši ojači se Indra takoj, a vendar se še obotavlja, ker ima na vesti smrt Vrtrovo.

V to svrho se je opravila velika daritev, pri kateri se je zaklalo mnogo konj.** Zdaj se je čutil Indra brez vse krivde.

Oholi Nahuša pa je bil vpregel sedem ršijev pred voz in se pelje k Sači. Pohotnežu pa so se sveti rši prepočasni pomikali; nestrpljivi kralj sune svetega Agastja z ного in se zareži nad njim: „Ti kača, kaj lezeš

* Brhaspati je bog, katerega bi mogli imenovati posrednika med bogovi in pobožnimi ljudmi, katere brani hudobnih napadov; on je uzor duhovnika in puerhita = najvišji duhovnik bogov.

** Taka daritev ima največjo moč.

tako počasi.“ Agastja pa odvrne: „Mera tvojih grehov je polna; kakor kača se zvrni z voza.“ Pri tej priči se Nahuša izpremeni v kačo, sveti rši pa se podajo k Indru, ki je zopet prevzel vladarstvo.

Nekaj o naših socijalnih in ojkonomijskih zadevah.

II.

Proti žganjarskemu pijančevanju se je že mnogo mnogo v vseh literarnih jezikih pisalo. No kako ne bi? — Saj so celó necivilizovani in divjaški narodi spoznali pogubnost, katero ta zlotvorna razvada pouzročuje. Vendar, akoprem se v obče spoznava in pripoznava, kako ta kuga céle narode zaraža, ipak se za dejanstveno obrambo le malo kaj stori — češ po njej ne umirajo ljudje tako naglo, kakor na pr. po koleri. Primerjati pa bi vredno bilo, kaj kateremu narodu več škoduje, ali kakšna viharna kužna bolezen, ki mahoma nekoliko stotin — bodi si tudi tisočin — zdravih ljudij pograbi, ali žganjarsko pijančevanje, katero mnogo mnogo rodbin in zarodov zastrupuje, tako da telesno in duševno hirajo ter v ničvrednem življenji umirajo dolgotrajno smrt!

Ker se je pri našem priprostem ljudstvu začelo žganjarsko pijančevanje, tedaj nam treba, ako hočemo daljno zakuženje in zlotvorne posledke zabraniti, postaviti se brž ko brž še v pravem času narodu v razumno obrambo ter ne smemo ničesar ne zamujati ali opuščati, kar bi moglo koristiti. Učimo narod treznosti in razumnega življenja! — Pa zató moramo učitelji sami trezno in razumno živeti. Razlika je mala, ako se intelligenten in izobražen človek na vinu ali pivu — ali priprosti neumnež na žganjarskeji sodrgi zapije.

Človek, kateri érez mero jé in se preobjeda, gnusi se vsakterej omikanej družbi: no ali ni omikanemu človeku ravno tako gnusno, érez mero piti in se preopivati?

Proč z našim družbinskim in gostoljubnim (!) pijančevanjem! Saj pač ni potreba, da se vselej, ko se par znancev ali prijateljev shaja, brž za družbovanje pije ali da se mili in dragi gost neusmiljeno s pijačo nasiljuje. — Ne morem si kaj, da bi te navade ne imenoval neomikano, sirovo, barbarsko, akoprem izhaja iz najblažjega sreca, iz najboljših namenov. V zarés omikanih družbah se tudi nikdo s pijačo ali jedjo ne sili; saj bi imel vsakdo najbolje vedeti sam, koliko mu je dosta. — Neumna živina to dobro vé — ali pa je duhoviti Voltaire s svojo bridko ironijo menda prav povedal, ko je rekel, da se človek s tem od druge živine razločuje, da more kedar koli brez žeje piti!

Pijančevanje, bodisi kakoršno koli, je znak slabosti in neomikarnosti, pomankljive izobraženosti in zlotvorne razvade. Bolj ko je kateri narod neuk, neizobražen, neomikarn, tem lažje, hitreje in bolj se udaje pijančevanju, ker se manj zaveda prave človeške dostojnosti. Ako pa pravim, da je tudi med intelligenco, med izobraženimi ljudmi, mnogo pijancev, moram dosledno dostaviti, da tudi takšni pijanci niso v pravem smislu omikani ljudje: oni se niso, kakor bi trebalo, rešili prosveto zanemarjačočih priprostostij in nečednostij.

Naj več pa škoduje pijančevanje narodom, kateri so bolj mehkega značaja, kakor smo večinoma mi Slovani. Menda bi tudi ne bilo smešno trditi, da imajo Slovani v obče bolj rahle in občutljive živce, nego germanski in romanski narodi, da se torej naši živci mnogo lažje razdražujejo in pokvarjajo. Naj bi to hypotheso kateri učen tysiolog premišljeval! — Alkohol je, rekel bi, prav za prav živce dražilno sredstvo. Več ko tedaj kdo alkoholne pijače uživa, bolj draži in kvari svoj živčni sestav, a to kvarjenje ima naravno pogubne nasledke tako za duševno kakor za telesno življenje.

Ako mi kdo poreče, da se pri nas ne pijančuje več nego pri Nemcih in Angležih, pripoznavam resnico te opazke le deloma, le relativno. Trezni Francoz si v obče Nemca drugače misliti ne more, nego nekako sirovega človeka, kateri ob vsakej priliki pije, da je groza. No sicer pa se Nemci tudi sami s svojim pitjem hvalijo in svoje pijančevanje slavijo. V staronemških nebesih se mnogo pije, staronemški bogovi in junaki so mogočni pijanci: kako bi se tedaj nadepolna pangermanska mladina, posnemajoča svoje heroje, ne odlikovala v mnogopitji, katero se v toliko pesnih diči in slavi? — Res da omikani človek med intelligentnimi ljudmi, ki se tudi izobražene mislijo in cenijo, težko kaj bolj zopernega nahaja, nego so pijančevalni nemški burschi, — res da Nemci v obče mnogo pijejo. — vendar z druge strani se mora pa tudi resnica pripoznavati, da je nemški narod ipak v obče treznejši od slovanskega. — Sevéda tukaj mislim na prave Nemce, ne na talmigermance, katerih je toliko v naši Avstriji. Nemški bursch zapije svoje obligatne „flegeljahre“, potem pa postane resen in marljiv človek, trezen v svojem mišljenju in delovanju, skrben in štedljiv gospodar, pedanten učenjak ali previden filister. Germanski narodi so bolj trdega značaja — rekel bi bolj trdih in okornih živcev, nego so Slovani — in menda jim tudi zató pijančevanje manj škoduje. Sicer pa se na Nemškem po naj več le pivo pije, in nemški kmetje žganjarsko ne pijančujejo.

Med Slovani so menda najtreznejši, — in zató tudi najdelavnejši Čehi. Med Jugoslovani dozdevajo se mi posebno trezni Bolgari. Žganjarsko pijančevanje pa se je najbolj razširilo deloma med Poljaki, Rusi

in Slovaki. V novejšej dobi se je ta zlotvorna razvada tudi pri nas Slovencih počela širiti, kakor ne manj med Hrvati in Srbi.

Mi Slovenci smo malehen narodič; do sedaj nas je varovala le krepka naša narava: nje ne smemo torej nikdar nikakor in nikjer prepustiti pokvaru. Glavno naše vprašanje in težavna naloga je tedaj, kako naj naše priprosto kmetско ljudstvo, ktero nam je vir in podlaga vseh močij, žganjarskega zastrupljenja ubranimo ter na duhu in telu zdravo in krepko, čilo in bistro ohranimo!

Ko sem zadnjič potoval po slovaških pokrajinah, kjer žganjepitje neizmerno mnogo zla in revščine pouzročuje, pripovedovalo se mi je o velevažnem podjetji, ktero bi mutatis mutandis po mojem mnenji tudi za nas Slovence veljalo in moglo menda neizmerno mnogo koristiti. — Ko so slovaški rodoljubi videli, kako vsled žganjepitja njihovo ljudstvo moralno in materijalno strašno propada, ustanovili so v Trenčinskem komitatu bratovščino, ktereje je bil namen, ljudstvo od žganjepitja odvracati ter v obče odpravljati pijančevanje. Vsakdo, ki je pristopil k tej bratovščini, moral je obljubiti, da ne bode več žganja pil, vina ali piva pa le v potrebi ter vselej določeno mero in nikakor ne več. Slovaško ljudstvo je zlo pohlevno in pobožno; najbolj razumno in naravno je torej bilo, da so to bratovščino blagi rodoljubni katoliški duhovniki v nabožnem in erkvenem imenu ustanovili; zakaj le tako je bilo mogoče, da je ta bratovščina v kratkej dobi že bojda nad 20.000 udov brojila. Zagotavljalo se mi je, da je to društvo najboljše uspehe imelo, — takošne uspehe, da so si poprej že celó obubožani kmetje in revni ljudje na novo pomogli, in v dotičnih krajih se je blagostanje, boljše zdravje, blažje in zadovoljnejše življenje med narodom vidno počenjalo, in — tamošnje ljudske pijavice, žganjarski judje, došli so v veliko zadrego, ker se jim je tako odvzemal njihov najboljši „gešeft“ in sredstvo navadnega ljudskega guljenja. Vsi judovski krčmarji — kristjanskih krčmarjev tam ni — in tamošnji „gšeftlarji“ pa so proti blagemu stremljenju in delovanju te bratovščine z lastno jim zvijačo na vsakteri mogoč način agitovali in protestovali, a konečno, ko ni drugače pomagalo, tožili so pri ministerstvu, češ da je to panslavistično društvo. Na Ogerskem pa ni večjega strahú nego je panslavisem: ministerstvo je blagodejno bratovščino prepovedalo ter nesrečne Slovake drugoč judom izročilo!

Ali bi ne bilo umestno in mogoče, da bi se tudi pri nas Slovencih, kakšna slična bratovščina ustanovila? — Nam se barem — tako upam, ne bode treba bati, da bi naša vlada z nami tako ravnala, kakor ogerska s Slovaki, akoprem tudi pri nas ni brez „šnapsjudov“ — dasi neobrezanih, — kateri bi proti takšnemu podjetju ne agitovali.

Da bi se mogla pri nas bratovščina za zmerno, trezno, razumno življenje ustanoviti, nam je v dokaz, mislim jaz, družba sv. Mohorja.

Ustanovitelji in gojitelji tega društva so dobro poznali нрав našega naroda, ko so to bratovščino na crkveni in nabožnej podlagi ustanovili ter si tako priredili izvrstno organizacijo po škofijah, dekanijah in farah. To so storili preblagi, za narodno srečo vneti naši duhovniki, in jaz sem prepričan, da bi zopet uprav naši vrli narodni svečeniki mogli novo predlagano in zaželeno bratovščino z najboljšim uspehom ustanoviti in gojiti.

Moj nasvet bi torej bil: Naj bi se ustanovila bratovščina ali društvo za zmerno, trezno, razumno življenje po načinu družbe sv. Mohorja. Centralni odbor naj bi bil v katerem večjem ali glavnem mestu na Slovenskem, a njegovi organi delili bi se po vseh slovenskih škofijah, dekanijah in farah. Kdor koli bi k tej bratovščini pristopil, moral bi obljubiti žganja nikakor ne piti, vina ali piva pa le v potrebi in vselej v določeni meri. — K temu glavnemu obetu bi se mogli še nekteri drugi uveti za razumno življenje pristaviti.

Ker pa večina ljudij, po najbolj pa še prosto ljudstvo, na lepe slovesne formalnosti in zvunanje znake mnogo gleda in pazi, naj bi se torej sprejem v to bratovščino vselej tako uravnal, kakor bi ga dotični kandidatje najbolj cenili in uvažali. — Naj bi se pristopivšim udom davale na pr. pripravne svetinje, ktere bi društvo v ta namen dalo kovati, — ali pristojni društveni diplom. To so sicer malenkosti, pa malenkostni ljudje uvažujejo uprav malenkostne stvari; osobito bi še menda to mladino mikalo.

Sevéda društvena pravila bi moral vsakdo, ki pristopi, z dotičnim naukom dobiti. — K pristopu bi, mislim, najlažje nagovarjali ljudstvo v obče duhovniki v crkvi, a mladino posebej učitelji v šoli: saj je crkev kakor šola prvo mesto nauka za zmerno, trezno, razumno — čednostno življenje na dušni in telesni blagor! —

Od društvenikov bi se ne smelo druga terjati nego vestno življenje po društvenih pravilih. Potrebni društveni fondi pa bi se naj nabirali po blagovoljnih doneskih, bodi si od premožnejših in radodarnih društvenikov ali drugih blagovoljnikov. — A udje, kteri bi društvena pravila prelamali, naj bi tudi nekaj za naloženo si „pokoro“ plačevali v društveno blagajnico.

Konečno še opazim, da se pri nas še nikakor dosta ne spoznava, koliko zla in narodne nesreče more žganjarsko pijančevanje pouzročevati, ker do sedaj še ni bilo pravih „šnapsjudov“ med nami. Vendar pomislimo, da so te pijavice že od vseh stranij na potu k nam, in gorjé našemu ljudstvu, ako ne bode pripravljeno, da jih sprejme, kakor treba! —

Ustanovimo si torej takšno društvo, v katerem se moremo vsi za blagor našega naroda vnemati, pravi rodoljubi v resnici bratski združevati in podpirati, v katerem nas ne more motiti ne različno versko ne politično mišljenje, ne sebičnost ne samoljubnost, ne mladost ne starost, ne sta-

novski ne kakšni drugi oziri, kjer bode naše edino stremljenje in hrepenenje le narodni blagor. Ne dajmo, da se nam naše krepko pleme, ki je že toliko nezgod prestalo, sedaj ko se mu lepša bodočnost približuje, na duhu in telu pokvari! Pomišljajmo, da stojimo mi na najtežavnejši in najnevarnejši straži jugoslovanstva, in nas je malo. — Ne gubimo in ne slabimo se! Krepiti se nam je treba. Naj pa vsakdo na svojem mestu vestno izpolnuje svojo dolžnost — po svojej najboljšej zvednosti in zmožnosti.*

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

II.

Leta 1811. meseca aprila zapustil je Jarnik Podkrnos, dobivši službo mestnega kaplana pri stolnej crkvi v Celovci ali kakor ljudstvo govori, pri „Zavitarjah“. Tukaj je imel mnogo opravkov, a pičlo plačilo. Služba mu je bila pretežka, vzlasti ker je bil edini Slovenec pri crkvi: „Welche Vermehrung der Amtsgeschäfte der windische Cooperator doppelt empfinden muss, da auf ihm als Stadt- und Nationalkaplan ohnehin die grösseren onera lasten und er fast den ewigen hebdomadarius vorstellen muss.“

Tako se pritožuje v prošnji, naj ga prestavijo k drugej mestnej crkvi, kterej pravijo okoličanje „pri fari“. Ustreglo se mu je dne 15. sept. 1813. Plače je imel tukaj 400 gld. in opravljal je službo takozvanega „Spätprediger-ja“. Baš v istih dnevih pa so mu podelili deželni stanovi koroški v poboljšek kurat-beneficij mestjanske bolnišnice (Bürgerspital) „wegen seines Seeleneifers und gut gesitteten Lebenswandels.“ A jedva je nastopil novo službo pri fari, zbolil nevarno. Obiskaval je namreč vojaško bolnišnico, ki je bila istega leta z bolniki napolnjena, in tú je nalezel neko vročinsko bolezen. Še le spomladi prihodnjega leta je do

* S temi besedami smo hoteli opozoriti naše rodoljube na oni temni oblak nad našo zemljo, ki je že jel obsenčevati svetle strani našega vrliga ljudstva. To žganjarsko vprašanje zaslučuje, da ga tudi drugi slovenski listi po lokalnih razmerah razmotrujejo. Zakaj le tedaj bodo se različne okolnosti in potrebe bolj na tanko spoznavale, ter se mogli staviti dotični predlogi, na kterih bi se potém statuti za društvo priredili. — Da pa ni g. pisatelj praznih besed razpravljal, temveč da mu je resno, delovati v prosep našega ljudstva, kjer je treba, to nam kaže njegova obljuba, da daruje dotičnemu odboru, brž ko bi se ustanovila enaka bratovščina ali društvo, 50 gld. podpore v potrebno delovanje. To izjavimo slov. občinstvu v dejansko vzpodbujo ter le želimo: Vivat sequens in prvi tak odbor!!

dobrega okreval. Cesar Franc I. je podaril njemu in njegovima sotrudnikoma v vojaški bolnišnici, Moserju in Blaveu, v priznanje njihovih zaslug céloletno plaó kot óastno nagrado.

Pri farnej erkvi ostal je Jarnik samo leto dnij in prestopil potém zopet k stolnej erkvi, kjer je služboval do pomladi l. 1818. A istega leta prosi za faro Šmihél na gosposvetskem polji ob nemško-slovenskej meji in dosegel je, óesar je prosil, ter bil dne 27. marea za župnika šmihélskega installovan.¹

Slovenska Musa Jarnikova jela je v mestnem hrupu in šumu umirati in sčasoma je óisto umolknoła. Naš pesnik je ostavil pesništva ter se poprijel pisateljevanja za priprosto ljudstvo slovensko. Podučne so bile njegove pesni, podučni so tudi popularni spisi in knjige njegove. Da je bilo takih knjig silno potreba, ne bodemo posebej poudarjali, kajti manjkalo jih je poprek.

Prva knjiga takošne vsebine nosi naslov: „Zbér lépih ukov za Slovensko mladino iz Nemškiga ino Latinskiga prestavljenih, iz Staro-Slavenskiga ino Pemsckiga preravnanih, nikotérih pa novo zloženih od U. J. V Celoven, per Joanesu Leonu, štamparju 1814.“ Str. XII+106 v 16°. —

Knjižico naznanujóó piše Jarnik, da hóóe podučevati narod, ker se nahajajo v njem prazne vere in krivi pojmi o svetih reóeh, božjih potih itd. Ob énem obeta, da bode še marsikaj v omiko svojih rojakov spisal. Ovo zbirko pa je namenil vzlasti mladini za „šolsko darilo“. V njej bereš štiri podučne pesni, razne nauke v podobah, dva razgovóra „med enim fajmoštram in eno farmanco od žegnanih reóí in — od božjih potov.“ 100 pripovestij t. j. prislovic in precejšnju število Ezopovih basnij. Poslednjim veljá zbadljiva pušica Prešérnova:

Pravljiica po Ezóp' od vás zapéta,
Veó nima slásti, kákor jéd pogréta.

Jezik je uravnal Jarnik, kolikor se je dalo na prvi mah, po Kopitarjevej slovnici.² Zanimivi predgovor se glasi (v gajici) také-le:

Na Braveca.

Lubi rojak! tréba je, mislim, de se kratko pogovarjava, prej ko tote bukvici bereš. V njih ne boš našel le samo novih ino za žejo svoje duše veliko dobriga perdobivnih naukov, temóó tudi en nov pravopis (ortogra-

¹ Vsa navedena data o Jarnikovem službovanji so uradna. Povzeta so iz listin in pisem, ktera mi je preó. g. kancler Lambert Einspieler dobrovoljno iz knezoškof. arhiva priskrbel, za kar se mu tukaj presérno zahvaljujemo.

² Izmed mnogobrojnih lokalismov naj omenim enega. Na str. 30 bereš stavek: „Zakaj nobeniga veselja ne imam nad néreje reóí“; nér, néra, néro = nobeden; pogl. Krekovo razpravo o celovškem rokopisu v Kresovega I. letnika 3. snopióí. Beseda mora biti ziljska.

fijo), s katerim si se more biti še malo soznanil, doklér nimaš vsakdar priložnosti, nove v Slovenjim jeziku na svetlobo dane bukvi dobiti ino brati, de bi zvédel, kako se sedaj pravopis Slovenski na bólsi strán obračová. Nova v Lublani v létu 1808. od Gosp. Kopitarja na svetlobo dana Gramatika je nam v našem jeziku en nov pot pokazala, kako bi mogli čisto Slovenščino pisati, govoriti, ino tako po malim se drugim Slovincem približovati. Bóg dal! de bi vsi pisarji njegove lépe opomene nasledovali! V totej Gramatici najdeš:

1. De se ne píše več: dobru jutru, ampak dobro jutro, ino povsod, ker smó prej u brati ino pisati navajeni bili, se sedaj po novim pravopisu o postavlja, kér se tudi od vsih drugih Slovincov le o izrekuje. Za to najdeš tudi v totih bukvicah skóz ino skóz le o na mesti postaraniga u.

2. Delej najde se l na koncu beséd, katéro čerko (puštab) nikoli ne izrečeš v besédah: dal, bil, vzal, šel i. t. d. ampak le: dav, biv, vzev, i. t. d. Al — ne hujaj se temu, de rečem: Totimu l se v pisnih stara pravica spodobi, kér kadar praviš: smo dali, bili, vzeli, šli, al pa v žénskíh vustéh: smo dale, bile, vzele, šle, toti l v glasu zopet na svetlobo príde, ino zvunaj Koroškiga drugi lepoglasno govorijoči Slovenci tudi: dala, bila, vzela, šla, izrekujejo. Najdejo se pa še mnogi Slovenci na Štajerskim, ki vsaki poslédni l zastopno v glas spuščajo: pil, bil, dal, vzal i. t. d. Ne samo za Korošce, ampak tudi za tote rojake, ki per starim l ostanejo, se bukvi pišejo.

3. Navájen si rékati: sviet, rieč, lies, brieg i. t. d. kar tudi drugi Slovenci pišejo svjet, rječ, ljes, brjeg; ne moti se, kadar tote ino druge beséde le pišem: svét, réč, lés, brég i. t. d.; zakaj, sam ja spreberneš per premenenju beséde toto ie zopet v é, doklér praviš; svéta, svétu, lésa, lésu, bréga, brégu, réci, z récjô. Zavolo zedinenja Slovenskiga pravopisa se rajši čerke e deržim, katéra zverhu en poteglej od desne do léve strani (é) ima. Beri toto é po tvojej navádi za ie, kadar beséda toti glas potrebuje. Gorenji Rožán toto potrebno é v nemar pusti, ino reče: svít, ríč, líš, bríg i. t. d. Al tudi on se móra naváditi na é, kér se skóz njo pravopis vderží.

4. Pišem: Bóg, róg, stóg, i. t. d. Na Koroškim jih veliko réka: Bueg, rueg, stueg i. t. d. ali pa kakor gorénji Rožán: Bug, rug, stug i. d. d. obóje je zvrátano izrekovánje; le oberni besédo, ino našel boš pervinsko o, doklér praviš: Boga, Bogu, roga, rogu, stoga, stogu i. t. d.; zakaj bi se tedaj od pravopisa odvernil, ino zvratanost sledil? Al bi sila bila, po takim izrekovanju pisati, bi rajši pisal: Bvog, rvog, stvog, zakaj nesrečno navadno ue se mi druga ne zdi býti, kakor le z sglasnikam v podarovano o. De se pa ne motiš, izreci vsako o, ko zverhu en poteglej od desne do leve strani (ó) imá, po tvojej navádi, kakor ue, ino tako boš

za svoje deželake zastopno bral. Al v pismih so móra čisto ó obderzáti, za drugih Slovincov deli.

5. V mnogih besédah najdeš staro sě áli pa šě, na mésti novorojeniga ino za jezik poglajšaniga, š. Za to rajši z drugimi Slovincami pišem! klěšče, pišče, isče i. t. d. kakor: klěše, piše, iše zavolo v pravopisu prej dosežejočiga zedinjenja z drugimi Slovenci, ino kér jih tudi med nami veliko tako govori.

6. Se je mi ročnejši ino Slovenjim jeziku bolj permérjeno zdélo, pisati: k-meni, v-hiši, z-lubeznijo, kakor: k'meni, v'hiši, z'lubeznijo; kér za sglasnikami k, v, ino s, v našim moškim izrekovanju nikoli ní en samoglasnik ispusčen, zvonaj per sglasniku z, kadar se na en drugi z, ali s, poterkne; postavim: z' zlatam, z' sitam i. t. d. V téh se z' z enim mutastim samoglasnikom končá.

7. Tudi pišem: dobrej, čistej, bogatej ženi, namést: dobri, čisti, bogati, kakor Krajnec izrekuje; zakaj Korošic pravi: dobrega, čistega, bogatega, povsod le ega, namést v Kranju navadniga iga; kadar se taj ej, dobrej i. t. d. piše, se jemu ni posmehovati, doklér tudi vsi poldnévni Slovenci rékajo, ino pišejo: dobroga, dobroj i. t. d. Aj ní mari per Gerkih ravno to bilo, kér so *ei* ino *oi* to je: *ei* in *oi* pisali, ino obá se le kakor čisto í glasita v izrekovanju. More biti, de so nikotéri *ei* ino *oi*, drugi pa zopet sam i v glas spuščali. Tudi Slovenci se bojo v tem enkrat zedinili.

8. Namest prej pogostno písanih; katéri, katéra, katéro, najdeš: ki, ka, ko; moš, ki je pil; žena, ka je prala, déte, ko je jokalo. Tudi boš namést kakor ino kader večkrat ko bral. Tako izrekovanje je Slovincam lastno.

9. Našel boš slednič pisano; Nebésa, okna, déla, i. t. d. kadar se od več reč govori; na Koroškim se pa réka: nebese, okne, déle. Al a namést domačiga e je zavolo pravopisa potrebno, ino tudi tebe ne bode toliko motilo.

Ohrani moj lubi Bravec! tote kratke opomene, ino dočakaj z meno v kratkim tejsti veselí čas, ko bojo visoko vučeni moži za vse Slovence k navadnim latinskim čerkam (puštabam) še druge Slovenskimu jeziku namerjene izumili, kakor je Slovenski Apostel ino Škof sveti Kiril k starim Gerkskim čerkam nove Slovenskim glasovam lastne izmislil, ino s témi za Slovence sveto pismo s pomočjo svojga bratra Metodija na njih materni jezik prestavil, ino sveto mešo Slovenji bral. Čakaj dotle, ino vidil boš več bukev na svetlobo príti, doklér se materni jezik vsako léto bolj čistil, trébil, ino poglajšal bode. To ti k tvojmu veselju pové

Tvoj

prijatelj

Zložnik totih bukvic.

Jako važna je: „Sadje-Reja ali Navuk Kako se more prav lahko ino v kratkem času nikar ko veliko dobreh, ino zdraveh drevés podrediti, temoč tudi naržlahtnejši sadje zadobiti. Iz Niemškega v Slovenji jezik prenešen ino pomnožen. V Celovcu 1817 per J. Leonu, miestnemu Natiskavcu.“ Str. 14 + 96 v mal. 8°. — Nemški izvornik je „Geigers Lehrbüchlein von der Obstbaumzucht“. ¹ Iz naslova že vidimo, da je pisana sadjereja v koroškem narečji, da bi bila priprostemu narodu prav lahko razumljiva. Vendar ni porabil pisatelj v svoj namen istih narečij, ki obsegate največ ljudij, ampak naslanjal se je na svoj domači ziljski govor, kojemu pa pripada najmanjši del koroških Slovencev. Zaraditega se more sodba Šafaříkova, ² da se koroška narečja včasih vendar tudi približavajo kranjsko-dolenjskemu govoru, zapustivši gorenjski, samo pogojno potrditi. Za poznavanje koroških narečij ostala bode ta knjiga vselej izvrstna priča. Še v drugem oziru je spomina vredna. Ona je prva slovenska knjiga te vrste in podaje čitatelju mnogo lepih slovenskih izrazov povzetih iz sadjereje; mimo tega pa še uči novo methodo požlahtnovanja (s podobami).

Mladini namenjen je bil tudi pol pôle obsežen spis v celovškej zapuščini: „Nevarnosti mladih ludi ali kratki Navuk, kako se imajo Otroci ino mladenči pred nesrečo varovati. Eno preslovenjenje iz Nemškiga jezika skozi rajn. visokovredniga Gosp. J. Japelna Korarja v' Celovci, sedaj pa pregledano ino po novim pravopisu preravnano od J. U.“ ³

Pobožnemu in vernemu narodu spisal je Jarnik sledeče knjige:

„Molitne bukvice za otroke. V Celovci 1817.“ ⁴

„Jedro keršanskih resnic. Iz Némškiga prestavil U. Jarnik, fajmošter v' Némškim Š-Miheli. V Celovecu 1820, natisnil Antoni Gelb, Natiskavic.“ Str. 134 v mal. 8°. ⁵ Nemški izvornik ima naslov: „Gesetzbuch der Christen aus ihren heil. Schriften wörtlich zusammengesetzt. München 1813.“ Vsečina je v 1. delu: Bog proti človeku, v 2.: Človek proti Bogu.

„Evangelji ino branje na vse nedele in svetke celega leta. V Celovci 1821.“

„Evangelji na posebne dneve svetega posta. V Celovci 1821.“ ⁶

„V duhi katolske cerkve moleč Kristjan. Zložil je firšt Alexander od Hohenlohe itd. Izbranje poglavitnejših molitev, tretjč iz prviga spisanja natisnjenih itd., sedaj pa preslovenjenih, ktirim se je na koncu mešna pesem perstavila. Od J. U. V Celovci 1822. A. Gelb.“ Str. 96 v 12°.

¹ Carinth. 1816. št. 43.

² Gesch. d. südsl. Lit. I. 94.

³ Kres III. snop. 8.

⁴ Pogl. „Vodnikov Spomenik“ na str. 113.

⁵ Šafařík „Gesch. der südsl. Lit.“ I. 136.

⁶ Oba evangelja poznamo samo iz P. Danjkove „Abecedne knjižice“, kjer sta nanzanjena, da se dobita v Radgoni „pri Alojsji Wajcingeri knigari.“ Prim. Šaf. o. c. na str. 103 in 104.

To je zadnja Jarnikova knjiga podučnega sodržaja. Lotil se je bil med tem že drugega predmeta, vendar pa ni popularnega delovanja čisto ostavil. Sodeloval je pri Wölbičevem „Velikem katekizmu“, ki je imel iziti okoli l. 1834., a radi raznih zaprek ni prišel na svetlo. V ostalini našlo se je še več pol opomb, ki je je spisal Jarnik, pregledujoč Wölbičev rokopis. Ker imajo te opazke jezikoslovno vrednost, porabimo je pozneje, ko se bode govorilo o slovenskem pravopisu. In ko je l. 1829. prišel Slomšek za spirituala v celovško bogoslovnico ter začel pozneje izdavat knjige za ljudstvo, podpiral ga je Jarnik s svojimi izkušnjami.¹

Baš v istem letu, ko je dospel Jarnik iz Podkrnosa v glavno mesto koroško, probudilo se je bilo ravno kar v njem novo literarno življenje. Združilo se je nekaj veljavnih mož, ki so ustanovili časopis v poduk in zabavo. Prva številka „Carinthije“ zagledala je dne 1. julija l. 1811. beli dan. Uređoval jo je začetkoma zdravnik dr. Kumpf, za njim pravnik dr. Jenuß in od l. 1815. počenši do l. 1850. za koroško domovinoslovje velezaslužni S. M. Mayer, nastopnik Jarnikov pri stolnej crkvi. Poleg že omenjenih bili so še pesniki Fellingner, Gallensteina oče in sin, Tschabuschnigg, Budik, Renn; zgodovinarji in starinoslovci prefekt A. Eichhorn, H. Hermann, pozneje tudi Ankershofen, Slovenec Ahacelj, ki je l. 1813. ustanovil redna meteorologična opazovanja, Mitterdorfer, dr. J. Burger — prvaki slovstvenega delovanja v Celovci. Dasi so obdelovali vse znanostne stroke, nadvladala je vendar zgodovina v obširnem pomenu. Utisnola je celej dobi svoj znak. Tekom teh let položil se je temelj koroškej zgodovini. Carinthija kmalu ni več zadostovala vsem zahtevam. Kumpf in Mayer stvarila sta l. 1818. časopis „Kärntnerische Zeitschrift“, ki bi imel v prvi vrsti služiti znanstvenim, potem še le podučnim svrham. Izhajal ni redno; vsega skupaj prišlo je do l. 1835. osem zvezkov na svetlo.

V ta krog najbolj izobraženih veljakov celovških stopil je naš Jarnik takoj prišedši v Celovec. Z nekterimi, kakor s Fellingnerjem, Kumpfom, Mayerjem, sklenol je kmalu prijateljsko zvezo. In to je odločilo mér njegovemu delovanju. Jarnik je prevzel, rekel bi, slovenski oddelek. Carinthija in Kärnt. Zeitschrift niste prinašali samo slovenskih pesnij Jarnikovih z nemškimi prevodi, temveč on je uplival do značaja obeh časnikov tako, da sta bila objektivna in bavila se tudi s slovenščino.² Bil je sotrudnik obema. Udeleževal se je odslej leposlovnega in znanstvenega delovanja

¹ Pogl. v Kresovega III. letnika 11. snopiči pismo Slomškovo do Jarnika.

² Sedma točka naznanila v I. knjigi „Kärntnerische Zeitschrift“ glasi se: „Beiträge zur Cultur der slovenischen Sprache, Angabe der besten Mittel, ihren gebildeten Dialect mit den Schätzen deutscher Cultur u. Wissenschaft am schnellsten und zweckmässigsten zu verbreiten.“

na slovenskem polji. Smelo moremo trditi, da ga ni slovstvenega dogodka sploh, za ktereга bi se ne bil Jarnik zanimal ali ne bil njemu sodelavec: Slovniča Dobrovskega in Metelkova, brizinski spomeniki, abecedna vojska, slovenski slovar, Kranjska Čbelica, ilirstvo, narodno blago, ethnografija in stara zgodovina slavnega Gorotana in še druga vprašanja manje važnosti pričajo nam jasno o njegovej marljivosti in vsestranskej naobraženosti!

(Dalje pride.)

J u r i V e g a.

Životopis, spisán od prof. Fr. Hauptmanna, tiskan na str. 169—194. v „Spomeniku“, ki ga je o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem založila in na svetlo dala „Matica Slovenska“ leta 1883. v Ljubljani.

(Konec.)

V tretjem delu popisuje sprva g. H. prav obširno štiri zvezke Vegovih „Vorlesungen über die Mathematik“ po vsebini in obliki ter navaja tudi častljive kritike, ktere so bili Vegovi vrstniki o teh knjigah spisali. Vendar se morajo dve napovedi popraviti: Kakor namreč „Vollständiges Bücherlexikon, enthaltend alle von 1750 bis Ende 1852 in Deutschland und den angrenzenden Ländern gedruckten Bücher von Christ. Gottlob Kayser, Leipzig 1854“ v 12. delu kaže, doživel je po Vegovej smrti I. zvezek ne 3 natisov, ampak 4 (poslednjega 1850, ne 1838), II. zvezek pa ne 5, ampak 6 natisov (zadnjega 1848, ne 1835).

Pri nató sledéčem razgovoru o Vegovih logaritmično-trigonometričnih knjigah ozira se g. H. poldrugo stoletje nazaj v zgodovino matematike, dalje omenja čudovito energijo, prizadevnost in vztrajnost Vegovo, da bi čisto brezpogrešnih logaritmov priskrbel matematikom, in navaja tudi več nemških kritik. A opustil pa je povedati, da Vegova priročna knjiga (Handbuch) ni samo v nemškem jeziku sedaj t. j. l. 1883. že v 67. natisu tiskana, ampak da so jo tudi v angleško, francosko, laško, holandsko in rusko prestavili.

Škoda tudi, da ni g. H. v misel vzel, da ima Vega v „tabulah“, ki so leta 1783. izšle, tudi spisek zemljepisnih dolžin in širin od važnejših krajev naše zemlje, med temi tudi od Ljubljane dolžino $32^{\circ} 26' 15''$, širino $46^{\circ} 2' 0''$ in od Radgone dolžino $33^{\circ} 39' 15''$, širino $46^{\circ} 41' 8''$, pri čemer se misli, da je prvi meridijan 20° od pariške zvezdarnice proti zahodu odležen in da skoro v severnej širini 28° skozi severno-zahodno stran kanarskega otoka Ferro v Atlantskem morji gre.

Nató pridejo na vrsto Vegovi drobni spisi in njegove prizadeve, da se uvedejo metrične mere in vage.

Dalje hvali g. H. Vego kot izvrstnega, prizadevnega učitelja, gorečega patrijota in plemenitega značaja, ki se je vedno blagodušno držal svoje ožje domovine kranjske in se s hvaležnim srcem spominjal dobrot, ki jih je v njej v mladostnih letih užival. Temu v dopolnitev naj še tukaj povém, kar gosp. podpolkovnik A. Korn piše: „Leta 1795. je dobil Vega ponudbo, stopiti v tujo službo; toda on jo je, kar pri njegovem mišljenju ni bilo drugače pričakovati, določno zavrzel. — Kakor je general pl. Walper, ki je pod Vego studiral, pripovedoval, bil si je Vega od denarjev, ki jih je bil kot dijak v Ljubljani od nekega strica dobil, eno „evangercerco“ shranil in jo je še kot štabski oficir pokazoval.“

H koncu še navede g. H. vire, ktere je porabljeval, deloma nemške, deloma domače. Pozabil pa je omeniti „Slovník Naučný“ od dr. Fr. Lad. Riegera, ktereга si je tudi obilno v prid obračal. Prezrle so se pa „Nouvelles Annales de Mathématiques“ in „Deutsche Revue“.*

Ali imenitnost možá za svojo dobo in za poslednje čase ne spoznavamo samo iz njegovih spisov in del, ampak tudi iz krogov, v ktere je zahajal in kteri so se zá-nj zanimali. V tem oziru je meni še troje znano.

1. Poslednje dni aprila in od kraja maja l. 1794. bival je Vega v Stuttgartu. O tem bivanju nam nekoliko poroča pismo, ktero je svoje dni mnogocenjeni zdravitelj in filosof Janez Benjamin Erhard baronu Francetu Pavlu Herbertu, imenitnemu velikemu posestniku na Koroškem, pisal.

Herbert, že 40 let star, bil se je leta 1790. v Jenó podal, da bi se ondi Kantove filosofije učil. Tam se je tudi s kantijancem Erhardom seznanil in v prihodnje zanimivih pisem od njega dobival. Ta pisma pa je Herbertov vnuk, sedanji veliki posestnik Franc Pavel baron Herbert (Kirchbichl pri Wolfsbergu v Labudске dolini) gospodu H. M. Richteru na Dunaji oddal, in poslednji jih je obelodanil v novemberskem zvezku l. 1882. v časopisu „Deutsche Revue“ na str. 209. in sl. Med temi se nahaja tudi gore omenjeno pismo. Pisano je v Nürnbergu dne 17. maja 1794 in se na dotičnem mestu také-le glasi: „Predragi prijatelj! . . . V Stuttgartu sem zvedel, da še biva Schiller tam in sem se neutegoma k njemu podal. Radost Schillerjeva in njegove žene, da sta me zopet videla, bila je nenavadna. Oba sta k meni skočila in me objemala in poljubovala. Nahodna vročica ga je zadržavala, da ni bil odšel. Jaz sem

* Zanimivo je tudi vedeti, kako se je Vegovo odlikovanje, ko ga je cesar dne 22. avg. l. 1800. povzdignol v barona, naznanilo priprostemu slovenskemu ljudstvu. Vodnikove „Ljubljanske Novice“ za l. 1800. pišejo namreč v 39. broji také-le o njem: „Juri Veho krajne iz Moravske fare major per bombarderjih je od svitluga Cesarja povišan za Barona, deslih kmetiškiga stanu se je vuner dobro obnašal, učene bukve od merjenja pisal, inu skuzi te stvari milost pred Cesarjem zaslužil. Majnsi sole je slišal v Lublani, potlej pa na Dunaji se dalaj prebrisal.“ Gl. J. Marna Jezičnik, Val. Vodnik, str. 17.

sklenol čakati, dokler ne ozdravi, in potem smo do Würzburga skupaj potovali. V Stuttgartu sem imel veselo ostajo. Naše omizje je bila filozofična družba, in jaz sem se je, kakor mi boš verjel, dobro udeleževal. Govorili so po navadi dvorni svetovalec Arend iz Petrograda, pl. Krodow, tudi gospod professor Petersen in Fichte in nekolikokrat major Vega. Krodow in Vega pa sta posebno moje matematično znanje zahtevala. Konečno sem 5. maja iz Stuttgarta odpotoval. . . .“

2. Gospod podpolkovnik A. Korn piše:

„Ko so bili prvi zvezki Vegovih ‚Vorlesungen‘ in njegove logaritmčno-trigonometrične tabule na svetlo prišle, bila je že Vegova slava stanovitno utemeljena. . . . Vojvoda Ernest II. Saksonsko-Gothanski, ki je Vega posebno visoko čislal, rekel je nekdanj: „Pač sem vedel, da bo Euler naslednika imel; Vega je znova oživiljeni Euler.“

3. Sredi tridesetih let je gospod nadvojvoda Ludovik, takratni generalni direktor topničarstva, dva topničarska oficirja v domovino imenitnega matematikarja poslal, da bi po njegovih, morebiti še živčih sorodovincih pozvedovala. Toda le staro mamico so našli, sestričino (Muhme) Vegovo, ki pa je vedela o svojem sestriči le kaj pomanjkljivega oficirjema poročati. — Nekteri oficirji, ki so okoli 20 let pozneje v te kraje došli, našli so le obledela sledove o že sprva ne precejšnjem ustnem poročilu. Le posamezni starčki so se še spominjali na Vegovo ime!“

Napósled še nekaj. Gosp. H. oporeka Hirtenfeldu, ki piše, da so bili Vegovi pradedi iz Španjskega. Bodi temu kakor koli, gotovo se mi pa zdi, da rešitev onega vprašanja v tem ali drugem smislu ničesa ne izpreminja na resničnej stvari, da je bil Vega pravi sin slovenskega naroda. Slovensko narodnost Vegovo določuje le tó, da so bili Vegovi stariši v resnici slovenski kmetovalci in da je on svoj poduk in odgojo v šolah svoje slovenske domovine užival. A kar je glavna reč, i Vega sam se je vsekdan čutil kot zvestega in hvaležnega sina svoje ožje domovine kranjske! Če se pa to vprašanje vendar sproži, ni po mojem mnenju zadosta, lahkomišelno ga na eno ali drugo stran razsoditi. Potreba je, da se to po spričevalnih pismih stori. Rés je, da Hirtenfeld za svojo napoved uzrokov ne navaja. Na drugej strani se pa ne more tajiti, da tudi Hauptmann za svojo misel neovrgljivih dokazov ni prinesel.

Gosp. podpolkovnik A. Korn, ki je poprej pri tistem 2. topničarskem polku služil, pri katerem je bil svoje dni Vega vstopil, piše o Vegovem pokolenji tó-le: „Poznejši nemški cesar Karol VI. se je, ko je španjski rod Habsburžanov s Karolom II. leta 1700. pomrl, za pravico do španjske krone poganjal, kar je pouzročilo boj za dedovno nasledstvo v Španiji. Toda on je le v Kataloniji resnih privržencev in prijateljev našel, ki so mu tudi pozneje, ko je moral po sklenjenem miru v Utrechtu leta

1713. vse Španjsko zapustiti, sledili v Avstrijo. Takrat so šli tudi trije polki „kirasirjev“ in dragoncev, namreč *Vasquez*, *Cordova* in *Galbes* s Karolom na Nemško. Ti so ostali osem let v avstrijskih službah, a leta 1721. so se bili, ko jih je že bilo veliko pokončanih, v še dandanes obstoječi 5. štajersko-koroško-kranjski dragonski polk „Nikolaj I. car Rusije“, katerega polkovni štab v Mariboru biva, združili. Med temi ljudmi je bil tudi vojak po imenu *Vega*, ki je pozneje kot polinvalid izstopil in v Ljubljani skrb čez posestvo nekega grofa *Attemsa* dobil. Ta *Vega* je bil stari oče slavnega matematikarja in se je veselil nekega blagostanja, dočim so stariši našega *Vege* bili popolno nepremožni.“

Želeti je, da bi se častilci *Vegovi* v Ljubljani tega odprtega vprašanja poprijeli in po krstnih knjigah dokazali, ali je res stari oče našega *Vege* ravno tisti *Vega*, o katerem gospod Korn tukaj govori, ali ne!

Pri navedenem pa je tedaj gotovo tudi premišljevanja vredno, zakaj je mož, kakor je bil *Vega*, sam od sebe, in to v zrelej starosti svoje ime iz *Vecha* (*Veha*) izpremenil v *Vega*!

Verjetno je torej, da se je prvotno imé *Vega* jelo v Zagorici, kjer se še deloma dandanes *g* govori kot *h* (kakor na Gorenjskem), izgovarjati kot *Veha* (*Vecha*). In naš mladi *Juri* bi se bil v latinskih šolah tako pisal, kakor so ga domá in v krstnem listu pisali, a pozneje v moških letih, ko je zvedel svoje prvotno ime in pradomovino, postavil je svoje ime v prejšnjo, pravo obliko. *Vegov* rojstni dom pa bi še le bil potem, ko se je *Vegov* oče ali njegov stari oče bil na njem naselil (torej med leti 1721—1754), dobil domače ime „*Vehovec*“ po že izpremenjenem imenu: *Veha*!

H koncu hitéč moramo izreči, da je *Hauptmannovo* delo jako za-
služno! Ono je v vseh glavnih zadevah popolno in izvrstno. *G.* pisatelj je z mnogo skrbnostjo in z velikim trudom skoro vse vire studiral in nabrano gradivo dobro porabil. Njegov spis se more torej vsemu slovenskemu občinstvu najgorkeje priporočati. Pravičen ponos ga bode razvnel, ko zagleda v čarodelnem zrealu podobo enega svojih najboljših sinov. Osobito pa se naj naša učéca se mladež ogreva in navdušuje na vzvišenem obrazu svojega plemenitega prednika kot na vzgledu lastnega svojega prizadetja in truda!

Brno, v oktobru 1883.

Prof. dr. Andrej Vrečko.

Razne malenkosti.

7.*

Komu bi bilo neznano, da je jezikoznanstvo jako važen pripomoček zgodovini? Nikjer pa nima tako odločilne besede, kakor v raznih plemen ter posamnih narodov najstarejšej kulturnej zgodovini, do ktere zgodovinski viri ne segajo in tudi materijalni kulturni ostanki pregosto ne govoré dosta jasnim jezikom. Odkar si je primerjalno jezikoznanstvo pridobilo veljavo, kakeršno po pravici zasluđuje, ne stvarja se brezi njega podoba, kažoča starodavno prosveto tega ali onega plemena, tega ali onega naroda. Tudi slovanstvu je od onod prisijala blagodejna luč, in vrhu drugih skušal sem tudi jaz kolikor toliko jej slediti ter natančneje določiti, kakova je bila prosveta naših prednikov, ko so še neločeni bivali v prvotnej svojej domovini zakarpatskej.¹ Da je bil to stoprav začetek, čutim sam najbolje in osrečen bodem, ako se čim preje ona mrvica toliko in tako pomnoži, da bode razgrneno pred našimi očmi vse kulturno življenje praslovansko do najmanjših natančnostij, — ako je slednje sploh mogoče. Dotlé pa skušaj vsakdo pripomoči, da se težavno delo olajša, bodisi gradivo nabirajóč,² bodisi takovo gradivo uporabljajóč v znanstveno svrho. Da ne ostane zgoli o besedah, dotaknoti se hočem na tem mestu enega takšnega predmeta, kojemu morda kesneje dostavim še tá in oni.

Zadružni stari Slovani poznali so že plug ali drugače zasukneno, bili so že prekoračili pastirsko življenje in se lotili poljedelstva. O tem se menda danes nikjer več ne dvoji, a dvoji se o tem, da je beseda staroslov. *plugъ d o m a č a. Z večine učene glave zatrjujejo, da so dobili Slovani svoj plug od Nemcev, in najdete osobito težko nemškega strokovnjaka, kojemu bi se ne zdelo to mnenje že z žrebljem pribito. Ni me nakana, da dolgo vrsto teh móž vsakega posamično omenjam, a v potrdilo stoj tá in oni na tem mestu. J. Grimm govori v svojej slovnici³ obširno o tej besedi in pritrjuje onim, ki se potezajo za nazor, da so Litvani in Slovani vzeli plug v Nemcih na posodo. Za njim stopa mnogo drugih, kterim je bila prilika o domovinstvu te besede izraziti se. Tako

* Gl. Kresa III. letn. na str. 52, 107, 159, 265.

¹ Einl. in d. slav. Lit. na str. 41—55.

² V tem oziru je mnogo koristil mladi ruski učenjak Ant. Budilovič s svojim še ne dovršenim delom: Pervobytnye Slavjane v ich jazykě, bytě i ponjatijach po danym leksikalnym. Izslédovanija v oblasti lingvističeskoj paleontologii Slavjan, Kiev 1878—1882.

³ Deutsche Grammatik III. 414, 415, Göttingen 1831.

O. Schade,¹ ki se sklicuje na baš navedeno mesto v nemškeje slovnici J. Grimma; isto tako Fr. Kluge,² kateri misli, da so Nemci besedo s potovanja po raznih tujih pokrajinah domov prinesli in jo bržčas Slovanom posodili, itd. Prav tako sodijo pisatelji kulturne zgodovine in uč. m. dr. H e h n,³ da je prodrla ta beseda preko nemških mejnikov v domovino slovansko, — češ, saj so Slovani v kulturi vedno lezli stoprav za Germani in se od njih učili. Nasledniki njegovi se temu mnenju niso izneverili, čemur porok je m. dr. O. Schrader v knjigi,⁴ ktera ima dosta prednostij a poleg tudi precej slabostij, osobito na onih mestih, kjer nanese beseda na prosvetne razmere slovanske. — Temveč se čudimo, da se je oglasil vzlic vsemu temu in enakemu mož, stojéč na popolnoma nasprotnem stališči. K. Penka namreč trdi naravnóč,⁵ da so Nemci hodili k Slovanom učít se poljedelstva ter da je beseda, znamenujúča najimenitnejše kmetijsko orodje, (plugъ) v nemščino prišla iz slovansčine.

Krenimo na domača tlá. Največji slovanski jezikoslovec izrekel je večkrat svoje mnenje o besedi plugъ, — vselej lapidarno, kakor mu je sploh navada. V ‚Radices linguae slovenicae veteris dialecti‘ (Lipsiae 1845 na str. 64.) piše: „plugъ ἄροτρον, aratrum . . . lit. plugas. E germ.“ V razpravi ‚Die Fremdwörter in den slav. Sprachen‘ (Wien 1867 na str. 46) uči: „der zweifel ob das wort slavisch, ist nicht beseitigt“; v ‚Vergl. Grammatik d. slav. Sprachen II. 280‘ stoji: „Dunkel: plugъ aratrum: vgl. w. plu“ in ondi I². 172 nahaja se: „plugъ aratrum. . . Das wort ist dunkel.“ Da bi torej utegnola beseda plugъ spadati h koreniki plu, omenja vsaj enkrat tudi Miklošič in bržčas po njem Jos. Šuman;⁶ a da je iz nemščine vzeta, omenja sicer enkrat ali ne ponavlja tega mnenja kesneje nikjer več, tudi ne v slovarji (Lex. palaeoslov.-graeco-lat.), kjer bi bila najboljša prilika, a kjer se sploh v določbo domovinstva te besede ne spušča. Odločno za nemštvo „pluga“ potegol se je izmed slovanskih učenjakov, kolikor je meni znano, samo A. Brückner,⁷ kateri je nekje pobral, da so bili Nemci v poljedelstvu vedno daleč pred Slovani in ki

¹ Altdeutsches Wörterbuch² pg. 679 s. v. pflug, Halle 1872 -1882.

² Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, Strassburg 1883, pg. 254 s. v. pflug.

³ Kulturpflanzen u. Haustiere in ihrem Uebergang aus Asien nach Griechenland und Italien sowie in das übrige Europa² pg. 482, Berlin 1874.

⁴ Sprachvergleichung und Urgeschichte. Linguistisch-historische Beiträge zur Erforschung des indogermanischen Altertums, Jena 1883, na str. 365.

⁵ Origines ariacae. Linguistisch-ethnologische Untersuchungen zur ältesten Geschichte der arischen Völker und Sprachen, Wien u. Teschen 1883, na str. 135. Ta knjiga je sicer jako duhovito in učeno delo, vendar se drznem izreči, da prinaša v vseh glavnih točkah neprimerno mnogo krivega.

⁶ Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni, v Ljubljani 1881, § 111.

⁷ Archiv für slavische Philologie III. 153, Berlin 1879.

ob enem tudi navaja, da je polabske Slovane ugonobila nemška kultura, tedaj vzvišena ideja, kterej slovanska priprostost, da ne rečem surovost, ni bila kos ustavljati se. Preperelo nemško blago. Kdor bi morda iz letopisca Helmolda in iz kôpe kesnejših poljskih, latinski pisanih, listin hotel dokazati, da so zahodni Slovani še v 12. in 13. stoletji poznali in rabili samo oralo (haken)¹ in ne pluga, sodil bi napačno, kakor bodem prilično obširnejše razložil. — Drugi pa zagovarjajo prav tako odločno slovanski porod te besede; med njimi premalo cenjeni A. Matzenauer² in za njim Č. Šercl.³

A tudi J. Grimm se je bil kesneje prepričal, da niso Slovani vzeli pluga od Nemcev, ampak da je najbrže baš nasprotno istinito.⁴ Temu pritrjuje A. Schleicher, ki izvaja starosl. plugъ od kor. plu in pripone -gъ (kakor sluga cliens, der hōrige od slu + ga) in dostavlja, da je stgnem. pfluoc (pfluog), ngn. pflug prvotna lastnina slovanščine, od koder je došla beseda v grmanščino.⁵ Te izpeljave nam se je še danes držati, kajti jedva jej je mogoče v čem nasprotovati. Gj. Daničić je mislil sicer tudi na koreniko plu, ali nastala mu je iz kor. p a r = prodirati, parati.⁶ To je v glasovnem oziru težko opravičiti (iz par sicer lahko postane pla, ple, plo, plъ a ne plu) in je vrhu tega tudi nepotrebno, ker s koreniko plu v pomenu fluere, navigare prav dobro shajamo. Prim. staroind. plāvā-jāmi, plāvāmi, plavās; gr. πλέω (πλέρω), πλόος (πλοφος), πλέω, πλετός; lat. pluvia, pluvior, pluvium, pluit; got. flodus, stg. fliozan, fluz; litv. plāju, plaukiū, pludis, lotv. pludi; staroslov. pluti (praes. pluja in plova), plavi, plavati, plavanije, plavaliste, plaviti.⁷ Na hip utegne se marsikomū čudno zdeti, da bi plug bil dobil imé po koreniki, ktera pomenja vendar prvotno kakovo pregibanje po vodi in gibanje vode same. Ako pa

¹ Prim. ,oralo, -a, n. plug, drevó v oranje. Staro Sédlo'. Fr. Erjavec v Letop. Mat. slov. za l. 1880 na str. 163.

² Cizi slova ve slovanských řečech, v Brué 1870, pg. 67. Tu našeti so tudi germanski izrazi, ki hodijo v poštev. V tem oziru prim. tudi O. Schade op. cit. s. v. pfluog in J. Grimm Geschichte d. deutschen Sprache³ pg. 40.

³ Z oboru jazykozpytu, v Praze 1883, I. 161.

⁴ Geschichte der deutschen Sprache³ pg. 40. Leipzig 1868.

⁵ Die Formenlehre der kirchenslavischen Sprache, Bonn 1852 na str. 104, 105; tudi Ad. Pictet Les origines indoeuropéennes, II.² 119, Paris 1877.

⁶ Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika, u Biogradu 1876, str. 365; Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku, u Zagrebu 1877 str. 131.

⁷ Korenika plu (oziroma plev) je jako razrastena in izpremenja gibéno različne pomene, ki so si pa vendar drug drugemu celó blizu. Gl. Miklosich Lex. palaeoslov. s. v. pluti; G. Curtius Grundzüge d. griech. Etymologie⁵ 279, Leipzig 1879; O. Schade op. cit. s. v. flawjan et fliozan; F. Bopp Gloss. comp. ling. sanser.³ 259, Berolini 1867; A. F. Pott Etymol. Forschungen, Detmold 1867, II.² 2. Nr. 302 (pg. 1128—1137); Leo Meyer Vergl. Grammatik d. griech. und latein. Sprache, Berlin 1884, I.³ 654.

natančneje pomislija, kolikšno oblast ima metafora do jezika, izgine mu začudjenje in stvar postane jasna in čisto naravna.

Narod naš poje o Rožmanovej Lenčici, da je „priplula onkraj vodé“, a pripoveduje tudi o ptiči, ki „pluje pod nebom“, prav kakor Nemeč, kteremu ptice po zraku veslajo. Takisto orjemo njive, a rekamo tudi, da nam čas ali žalost in skrbi orjejo brazde po obrazu, dočim nam časi v veselji sree plava ali pluje. To so čisto navadne stvari,¹ in kdor se je kdaj bavil z bajeslovjem, dobro vé, kako močen je bil baš tá živelj v vseh arjoevropskih narodih in tem močnejši in živejši, čim globlje nam je moči v starodavnost poseči. Kakor mi veli tudi Rimljan: *venient rugae*,² *qui tibi corpus arant*. Ovid. Takisto je perarare naše grbančiti, gubančiti in rabi tudi pesnikom za obraz, ki ima vse polno gub. Torej guba = brazda. V njegovem smislu je moči orati morje in vodo: *arare mare*, *arare aquas* (Ov. Verg.), *sulcare* (prebrazdati) *undas rate*, *sulcare vada carina*, kar je sevéda toliko, kakor morje ali vodovje prepluti, prejadрати. Tedaj orati, prebrazdati = prepluti. Kesneje se je ugibalo tudi, da ralo ali plug rastline ugonobi, ako prerije zemljo, na kterej so poprej mirno rastle. Zato je osobito v Francozih in Angležih (Shakespeare) ralo symbol, ako hoté slikati ranjeno ali ugonobljeno srce.³ Analogija sega pa še dalje in potrjuje do dobra, kar sem do zdaj navel. Od korenike ar (oziroma ara) = krojiti, ločiti imajo vsi evropski jeziki arjoevropskega debla besede, znamenujočo plug ali kar mu je v rodu: gr. ἄροτρον, ἄροτρον, ἀροτριον; lat. arātrum, arāre, arātor; kymr. aradyr; got. arjan, stgn. erran, art, skand. ar, arthr; litv. árklas, árti, arimas; stsl. oralo, ralo, orati, orataj, rataj.⁴ Iste korenike je pa tudi staroind. áritram, aritras (Böhtlingk Sanskr. Wörterb. I. 106) ali v pomenu vesla in ne pluga,⁵ kakor gr. ἔστυον veslo, lat. rēmus (iz resmus, retmus) veslo, ratis čoln,

¹ Sem spada m. dr. zaslužno delo L. Zime: Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom, u Zagrebu 1880. Žal, da je vse gradivo tako razpršeno. Stari pisci napravili so v tej stroki toliko nepotrebnih predelov, da jih najbistrejše oko težko pregleda. Danes se temu števljenju nihče ne smé več uklanjati, a vendar mu je pisatelj nepotrebno robstvoval, akoprem mu to gotovo ni dela olajšalo.

² Ruga = guba. Janežič ima za pojem runzel vrhu grba, guba, gubаница itd. tudi ruga. Jaz te besede nisem nikjer slišal in je nikjer v starejših knjigah čital. Ali je morda res še kje navadna?

³ Gl. o tem F. Brinkmann Die Metaphern, Bonn 1878, I. 189.

⁴ Več o tem imajo m. dr. Miklosich Lex.² s. vv.; G. Curtius op. cit.⁵ 341; A. Fick Vergl. Wört. d. indogerm. Sprachen I.³ 496 et passim; L. Meyer op. cit. I.² 674, 675; J. Grimm op. cit.³ 39; A. Pictet op. cit. II.² 118, 119.

⁵ O staroind. plugu prim. H. Zimmer Altindisches Leben, Berlin 1879, pg. 226 in A. Pictet op. cit. II.² 120 seqq.; o staro-iranskem se ne da ničesa gotovega določiti. Gl. W. Geiger Ostiranische Kultur im Altertum, Erlangen 1882 na str. 384.

plav ali anglosas. rōwan veslati, nem. ruder.¹ Dalje pomenja v skand. eria in v anglosas. erjan sicer orati ali ár oziroma áre je veslo, prav kakor v litvanščini, kjer je árklas res plug ali irklas veslo, árti orati, irti pa veslati.² S kratka, pojma orati in pluti ali veslati se po vsem tem v pomenu popolnoma skladata in zato ni čuda, da zastopata v posamnih besedah drug drugega, t. j. da sta homonymna izraza.

Beseda plug v pravem nje pomenu nastala je torej na slovan-skih tléh in so od onod dobili Litvani svoj plúgas in Nemei svoj pflug. Da je litv. plúgas tuja beseda, pripoznano je prav tako obče, kakor je sploh znano, da početni *p* in *pf* v nemščini kaže na tujino. Tako je pacht pactum, palast palatium, peitsche bič, pilger peregrinus, predigen praedicare, priester presbyter, pfau pavo, pferd paraveredus, parafredus, pñrsich persicum, pflanze planta, pforte porta in mnogo drugega.³ Mnogim je nemška beseda pflug sicer tudi tuja ali ne izvajajo je iz slovanščine ampak iz keltiščine, opirajoč se na Plinija (Nat. hist. XVIII. 18, 48) stavek: Non pridem inventum in Rhaetia Galliae, ut duas adderent tali rotulas, quod genus vocant plaumorati. Nekterim je plaumoratum nemška beseda in toliko kakor „plog met rad“, plug s kolesom. Ko bi bil hotel kdo jezikoznanstvo osmešiti, ne bil bi mogel bolje pogoditi. V. Hehn⁴ smatra plaumoratum za keltsko besedo in misli, da se tú kesnejši (nemški) plug prvič omenja. Vendar pa mora sam priznati, da je pisava plaumorati dvojgljiva ter beseda sama ob sebi temna. Vsa stvar visi na prav tankej niti in dokazano ni nikakor in tudi verjetno ni, da bi se bil nemški phluog, pflug iz nazivo-keltskega plaumoratum izcimil. Poudarjam posebno, da imajo Kelti za plug in kar mu je sorodno, vseskozi izraze, ki na plaumoratum prav nič ne spominajo. Med drugim spada sem beseda arathar, o ktere se sme na ravnost reči, da ni nič drugega, kakor lat. aratrum. Bržčas je torej na poljedelstvo starih Keltov uplival rimski živelj. Prav tako malo velja, kar navaja Hehn (ibid.) iz langobardskega zakonika (sredi 7. stol.), češ, da je ondi v plovum (si quis plovum [plobum] aut aratrum etc.) izražen nemški plug. Stgnem. je phluog, ne pluog in početni glasnik v plovum kaže dovolj, da poslednje besede s phluog ni primerjati. Koliko truda in napora zopet in to morda nekaj tudi zato, ker nekterim učenjakom noče v glavo, da se je bilo tudi od Slovanov

¹ O germanskih besedah prim. vzlasti F. Kluge op. cit. pg. 277; o lat. in grških L. Meyer op. cit. I.² 628, 629; A. Vaniček Etymol. Wörterb. d. lat. Sprache,² Leipzig 1881, pg. 23, 24, kjer je prav skrbno tudi vsa literatura našeta.

² Matzenauer op. cit. pg. 67.

³ F. Kluge op. cit. pg. 247–260.

⁴ Op. cit.² 482.

kaj naučiti! Saj ga ni na božjem svetu naroda, ki bi bil v kulturi vedno le jemal in nikoli ničesa ne dajal. — Posebnega uvaževanja vredno se mi zdi, da se v besedi plug germanščina tudi v priporni s slovanščino do dobra strinja (plu-gr, phluo-g). Ako je beseda zarés slovenska, kakor sodim z nekterimi drugimi tudi jaz, niso je mogli Nemci od nikoder drugod dobiti, nego od naših prednikov, od starih Slovanov. *Krek.*

Lazenje.

Slovenski národní običaj.

Štajerski Slovenci niso vsi enega plemena. Prebivalci Pohorja in na zapadnej strani vitanjskih planin spadajo h korotanskemu deblu. Od Dravinje do Sotle nahajamo korotansko-panonsko zmés, Haložani in dolnji Podravci so v rodu s hrvatskimi Slovenci, prebivalci ljutomerskih gor in murskega polja so zmešani s panonskimi Slovenci in Srbi. V Veržeji in v bližnjih vaseh je še v navadi srbski polažaj. Na dan sv. Barbare in sv. Lucije hodijo otroci od hiše do hiše sreče vošit; temu pohajanju pravijo: *lazit hoditi*.

Dečko vzame poleno in kliče po vasi tovariše: *hodimo lazit!* Na ta klic zbere se vaška mladež, in lazenje se začne. Vsaka hiša od prve do zadnje se običe, polena se vržejo pri peči na tla, dečki ná-nje pokleknejo in začnejo moliti: „Bog Vam daj dosti recik, dosti picik, dosti žibik, dosti gudekov, dosti cuzik, dosti teličik, mnogo masla in sira, klobas in zabela, vrle čehake, pridne deklina, sveti mir božji in vesele koledne svetke!“

Hišne gospodinje obdarujejo laznike s pogačicami, jajci, sireki, hruškami, jabelki, kar pač ravno hiša premore.

Pri Srbih se to pohajanje veli: *polažaj*, in pohajkovalci: *polazniki* ali *polažajniki*. Vuk piše o njih: *Polažajnika* obično izbiraju (jer neki gataju, da s njega mogu biti srečni ili nesrečni one cijele godine), i zovnu (prije Božića na nekoliko dana) ili drže jednoga vsake godine. *Polažajnik* ponese u rukavici žita, pa kad nazove s vrata: „Hristos se rodi“, onda pospe iz ruke žitom po kući, (a iz kuće ko pospe njega, i odgovori mu: „va istinu rodi“), pa onda skreše badnjake, to je uzme vatraj, pa udara njime badnjake gdje gore (da skaču varnice), govoreći: *ovoliko goveda, ovoliko konja, ovoliko koza, ovoliko ovaca, ovoliko krmaka, ovoliko košnica, ovoliko sreće i napretka, itd.* Kad već pojde kući, onda ga daruju maramom, ili čarapama ili kolačem.

Razlika med srbskimi in našimi polazniki je ta, da naši samo nosijo poleno od hiše do hiše, pokleknejo ná-nje in molijo, dočim srbski polaznik poleno (badnjak) užge.

Pri tej priliki naj omenim dvojih besed. Panonski Slovenci imajo mnogo besed, katerih korotanski ne poznajo, in vice versa imajo korotanski Slovenci obilo poznamenovanj, ktera so panonskim čisto neznana. Tako ne poznajo korotanski Slovenci besede: gudek, malo prase, in panonski ne korotanskega: kočēja in koka.

Tudi beseda: čeh, čehak ni znana korotanskim Slovencem, a med Dravo in Muro se sploh rabi za poznamenovanje dečka od 10—15 let. Čeh, čehak označuje isto, kar česko: holec, paholek, pri kranjskih Slovencih: pagolin, iz podstave: čes-čeh = holti, goliti — tondere, hrv. (v Primorji) golica, dekle, lužičko-srb. golica z enakim pomenom. Ujemajo se ta poznamenovanja z venetsk. ragazzo, ragazza, in ital. toso-tosa, dalje z gršk. *zovqos, zovqj*. Kako je to poznamenovanje nastalo, povedal sem že na drugem mestu (glej Letopis Matice slov. 1877. str. 36).

Ako bi si hotel kdo truda vzeti in preiskovati posebnosti panonske in korotanske slovenščine, dalje fysionomične razlike, pokrepčil bi se v mojih nazorih, da so korotanski Sloveni dosta starejši prebivalci Štajerske, nego panonski.

G. prof. dr. Sket mi je pravil, da je bil letos ud anthropologičnega društva, g. dr. Zuckerkandl na Koroškem, in je meril izkopane lubanje. Kako se je čudil ta anthropolog, ko je našel dvoje vrste lubanj, — in sicer lubanje južnih in lubanje severnih Slovanov. Ni si znal te prikazni razložiti. Kedar bode dr. Zuckerkandlova razprava o njegovih anthropologičnih preiskavah objavljena, hočem jaz svojo reči, od kod ta dvojnost lubanj izvira.

Davorin Trstenjak.

Poročilo o hrvatskeji književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

V.

1. Rad jugoslavenske akademije znanostij i umjetnostij. Knjiga LXI. Svezak I. i II. Matematično-prirodoslovni razred. U Zagrebu 1882. Sadržaj: 1) Geološka opažanja u zapadnoj Bosni. Od dra. Gj. Pilara. 2) Vlastitosti nekih trojina točaka na cisoidi. Od dra. K. Zahradnika. 3) K sudbeno-lučbenomu dokazivanju arsena. Od dra G. Janečeka. — II. Svezak. 1) Prilog k poznavanju obloustke Petromyzon Planeri Bl. Od prof. A. E. Jurinea (sa slikami). 2) Dodatci k fauni kornjaša izdanoj god. 1879. Od dr. J. Schlossera Klekovskega. 3) Istraživanje vode zagrebačkoga gradskoga vodo-

voda. Od dra. Gustava Janečka. 4) Ledci tridymita u izradjenoj platini. Od dra. G. Janečka. Za prirodopisce so te razprave prav zanimive in važne.

2. Rad . . . Knjiga LXII. Razredi filologiĉko-historiĉki i filosoĉko-juridiĉki. Zagreb 1882. Sadrĉaj: 1) Studije iz puĉkoga vjerovanja i priĉanja u Hrvatâ i Srbâ. Od T. Maretiĉa (Ostatak). O važnosti te razprave sem že omenil Kres III. p. 115. 2) Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka. (III. D. Šepera, IV. J. Chesnana i V. K. Zena.) Od dra. P. Matkoviĉa. To so važne razprave našega zasluĉnoga geografa dra P. Matkoviĉa, osobito za poznavanje balkanskega polotoka v 15. in 16. veku. 3) Prilog za poviest glasbe južno-slovsjske. Od Fr. Š. Kuhaĉa. (Nastavak.) 4) Doktor Ivan Bleiweis-Trsteniški. Nekrolog. Od dra. B. Šuleka.

3. Rad . . . Knjiga LXIII. Razredi filologiĉko-historiĉki i filosoĉko-juridiĉki. Zagreb 1882. 1) Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku. Od M. Valjavca. (Nastavak.) 2) Prilog za poviest glasbe južno-slovsjske. Od Fr. Š. Kuhaĉa (Nastavak.) 3) Hmelj kod drevnih sjevernih i juĉnih Slavenah. Od dra. Drag. Ćeha. 4) Gragja za knjiĉovno-povijestnu ocjenu Gunduliĉeve „Arijadne“. Od L. Zore. 5) Sveĉana sjednica jugoslav. akademije. I. Besjeda predsjednika dra Fr. Raĉkoga. II. Izvještaj tajnika dra P. Matkoviĉa.

4. Rad . . . Knjiga LXIV. Matematiĉko-prirodoslovni razred IIa, IIb. Sadrĉaj: 1) O krivoljah u ravnini. Od dra. K. Zahradnika. 2) Trahiti Fruške gore. Mikroskopiĉko iztraĉivanje prof. dra. M. Kišpatiĉa. 3) Zeleni škrljavec petrovaradinskoga tunela i njihov kontakt sa trahitom. Od prof. dra. M. Kišpatiĉa. IIb. 1) Teorija parabole na temelju racionalnoga parametra. Od dra. K. Zahradnika. 2) O ledenoj dobi sjeverne polutke naše zemlje. Od prof. M. Sekuliĉa. 3) Deset dana u Djakovu. Od Stjepana Schulzera Muggenburĉkoga. 4) O svezcih i rodovih ĉunjosjekâ. Od prof. J. S. Vaneĉeka. 5) O obĉenitih svezcih te redovih ĉunjosjekâ. Od prof. J. S. Vaneĉeka. 6) O obĉenitoj inversiji te o transformaciji pomoĉu reciprokih provodnica. Od prof. J. S. Vaneĉeka. 7) K poznavanju lešinskih alkaloidâ. Od dra. G. Janeĉeka.

5. Starine knjiga XIV. Sadrĉaj: 1) Dva nova priloga za poviest Patarena. (Kard. J. Torquemade razprava proti bosanskim Patarenom, i Rukopis bosanskoga kršćanina Radosava), priobĉio dr. Fr. Raĉki. Ta spis je posebno važen za kulturno povest nesreĉne Bosne. 2) Skadarski zemljišnik od g. 1416, priobĉio S. Ljubiĉ. Važno za statistiko srednjega veka. 3) Prinosi k diplomatskim odnošajem Dubrovnika s francezkom republikom, priobĉio J. K. Švrljuga; Dubrovĉani francezkomu kralju Ljudevitu XIV. o velikom potresu g. 1667, priobĉio J. K. Švrljuga. 4) L. Komuloviĉa izvještaj i listovi (g. 1593—4) o poslanstvu u Tursku, Erdelj, Moldavsku i Poljsku, priobĉili o. Pierling i dr. Fr. Raĉki. 5) Iz srbsko-slovsjskoga prevoda bizantinskoga ljetopisa J. Zonare, priobĉio V. Kaĉanovskiĉ. Važno za filologe. 6) Prilozi za geografsko-statistiĉki opis bosanskoga pašalika (Opis bosanskoga pašalika iz XVII. vieka. — Putopis Frana Butrišića i Ivana Dioniĉa od Šibenika do Hlievna i Skoplja g. 1574), priobĉio dr. Fr. Raĉki. 7) Jedan list V. Karadžića Stef. i devet listova Jer. Gagiĉa pok. Šafaĉiku g. 1831—4, priobĉio J. Jireĉek. 8) Rimsko-slovsjska sluĉba sv. Kurilu i Metodu, priobĉio dr. J. Ćrnĉiĉ.

6. XIII. Knjiga historičkih spomenika. Monumenta spectantia hist. Slav. mer. Vol. XIII. Sadrĉaj: Monumenta ragusina tom II. p. 409. C. 3 for. To knjigo je priredil za izdanje dr. Fr. Raĉki ter sadrĉuje zapisnike (l. 1347—1360).

Izvori za dubrovniško povest so jako mnogobrojni, ali so bili do zdaj nepristopni; zatorej je jugoslovsjska akademija podvzela izdavanje vseh teh spomenikov, kajti vsak povestničar, ki se hoĉe dobro upoznati s povestjo jugoslovsjsstva, mora poznati povest te za slovsjski jug tako važne republike v vsakem pogledu. Vsled izdavanja teh po-

vestniških spomenikov bude mogoče zgodovinarjem po tauko upoznati se z republiko dubrovačko.

7. Bosančice, crte, pjesme, priče, i pripoviesti iz života bosanskoga od Vjekoslava Livadića. Zagreb 1882. Str. 350. C. 1 for. 50 nov. Za poznavanje naroda v Bosni je to knjiga zlata vredna ter se priporoča vlasti mlajšemu naraščanju, kteremu je pot v ta lepo zemljo odprt po okupaciji avstrijskej. Zraven Klaičeve povesti o Bosni ter njegovega zemljepisa je ta knjiga gotovo najbolj podučna ter se mora staviti nad vse proizvode v nemški literaturi enake vrste.

Drobnosti.

Prirodopis rudništva ali Mineralogija. V porabo nižjim razredom gimnasije in realke. Spisal Fran Erjavec, c. k. professor. — Imenovana knjižica, katero je že „Kres“ v 1. snop. str. 63. svojim čitateljem naznanil, ima služiti prvemu mineralogičnemu poduku na srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom. Iz večše roke strokovnjaka, kakor je znani pisatelj, bilo je pričakovati le kaj dobrega in dovršenega. In nismo se varali; kajti ponosno smemo prištevati knjigo najboljšim, ktere sploh o tej stroki in za to stopnjo v drugih jezikih poznamo. Gradivo je razredjeno v dva oddelka. V prvem govori pisatelj o rudninah, v drugem pa našteva in popisuje hribine. Rudnine so razdeljene v sledeče razrede: 1) Vzdušnine (Athmosphärien); 2) kamene (Steine); 3) prsti (Erden); 4) kovine (Metalle); 5) rude (Erze); 6) soli (Salze); 7) vnetnice (Inflammabilien). Pregled koncem prvega oddelka nas podučí, kako moremo te razrede razopeti v posamezne skupine.

Kar se systema tiče, želel bi poročevalce iz svojega stališča, da bi se bile rudnine uredile po kakem kemijskem na pr. Hochstetterjevem systemu. Ugovarjalo se mi bode menda, da je pri knjigi, ki ima služiti mineralogičnemu poduku v spodnjih razredih, že enako, najbode po katerem koli systemu urejena, ker ni sploh na tej stopnji naloga, učiti systematiko. A po učnem načrtu za naše gimnasije ima nižja gimnasija pripravljati na višjo in naravoslovje se tako podučevati, da se pripravljajo učenci na systematiko sledéčo v višjih razredih. Učni načrt (Organ.-Entwurf) zahteva celó, naj se učitelj naravoslovja v nižjih razredih, ako ne podučuje ob enem tudi v višjih, spoznava in z učiteljem v gornjih razredih, da se poduk na obeh stopnjah strinja. Ker je pa v višjih razredih naših srednjih šol sploh uvedena izvrstna knjiga „Leitfaden der Mineralogie und Geologie für die oberen Classen der Mittelschulen von Dr. F. v. Hochstetter und Dr. A. Bischoff“, kterej v podlago služi Hochstetterjev kemijski system, treba se je tudi na spodnji stopnji po istem ravnati, da se zadostuje gore omenjenej terjatvi.

Druga korist izvirajoča iz poduka na podlagi omenjenega systema je, da je mogoče ozirati se bolj natančno na kemijske razmere rudnin. In to je po našem mnenju jako važno. Saj je kemijska sestava za poznavanje rudnin najvažnejša točka, in ne dá se tudi lahko misliti, kako bi bilo sicer mogoče, govoriti o porabi mnogih rudnin, ako se ne oziramo na njih kemijske lastnosti. Naposled je pa prav kemija ona veda, o kterej naši gimnasijci najmanj zvedó in znajo. Umestno je tedaj posluhevati se vsake prilike, pri kterej lahko učenci kaj iz kemije zvedó. In v tem oziru se dá primerno veliko doseči na podlagi kemijskega systema. S prvimi počenši, pri kterih je sicer pač tudi treba razpravljati kisik in vodik, dospje se do vedno bolj kompliciranih spojin in konečno do sestavljenih radikalov in ogljiko-hydratov. Večino kemijskih

osnovnih pojmov spoznavajo in priučé si učenci pri posameznih rudninah na podlagi poskusa.

Število popisanih rudnin in hribin je primerno majhno. Pisatelj opisuje 60 najvažnejših rudnin in 28 vzlasti na domačih tleh nahajajočih se hribin. Mineralogičnemu poduku na naših srednjih šolah je zelo malo časa odločenega. Treba je učitelju vestno izbirati tvarino, ako hoče le kolikor toliko dovoljen napredek doseči. Pohvalno moramo le tedaj omeniti, da je pisatelj opustil opisovanje nepotrebne gradiva, po katerem se obseg knjige le pomnožuje, stvari samej pa nič ne koristi.

Osobito pa knjigo to odlikuje, da je pisatelj z veliko doslednostjo uredil isto po sintetičnej, za mladostna leta edino pripravnej metodi. Dovolj je znano, da opisovanje rudnin, ker se pri tem bolj spomin nego razum uporablja, učence zelo utrudijo, in se tudi hitreje pozabijo, kakor marsikaj drugega. Vsled tega pa podaje razlaganje občnih pojmov (in to se po omenjeni metodi vriva povsod) zelo pripravne prenehljaje, ne gledé na to, da si učenec občna svojstva, ki jih spoznava v konkretnih slučajih, mnogo bolje zapomni, kakor pa če se uči ista v abstraktnej sestavi.

Pregledno in temeljito so popisane posamezne rudnine in hribine. S paedagogiskim taktom ločil je pisatelj bistvene stvari od nebitvenih in se ne malo potrudil, da bi za učence na tej stopnji razumljivo govoril. Veliko težavnost, katero pouzročujejo kristalografski znaki pri elementarnem poduku, odstrani pisatelj, popisujoč le malo število važnejših likov. Te omenja pri takih rudninah, na katerih se nahajajo posebno lepo dovršeni. Vse to se mora le odobravati, ako pomislimo, da ni na tej stopnji temeljitega in obširnega znanja kristalografskih razmer niti zahtevati, niti doseči mogoče.

Kar se tiče najdišč, našteva g. pisatelj pri mnogih rudninah le ona, ktera leže v slovenskih pokrajinah. Ker je knjiga namenjena slovenskim srednjim šolam, bilo je le želeti, da je pisatelj v tem oziru gledal na ožjo domovino; a vendar bi bilo primerno omenjati tudi iste kraje, na katerih se posamezne rudnine bodisi v velikej množini, bodisi v lepo kristalovanih likih nahajajo.

Hvale vredno je tudi, da si prizadeva pisatelj povsod opozarjati na prirodne sile in njih delovanja. Kajti po tem potu privajajo se učenci, kakor pisatelj sam naglaša, k lastnemu opazovanju in se učé tolmačiti razne prikazni in izpremembe ne le na posameznih rudninah, ampak na zemeljskem površji sploh, kot učinke teh prirodnih sil. Oziroma na to poudarja pisatelj, kako razruši vodovje hribine in nakupiči drugod nove skladbe; kako sodeluje voda pri nastanku špilj in podzemeljskih dublin in pri tvorbi kapnikov v njih. Isto tako naglaša velevažno živalsko in rastlinsko sodelovanje pri tvorbi nekterih kamnenih skladov.

Prav pripraven dodatek je s kazalom zjedinjeni tolmač koncem knjige. Stvarnih pogreškov in nepravilnostij ni najti v knjigi; „brez barve“ jev razi vapnenece na str. 10, beseda „ruda“ mesto rudnina na str. 32 so pač le tiskovne pomote.

Jezik je v obče pravljen in gladek. Pisatelj je gledal vedno na to, da svoje misli v kratkih, učencu umljivih stavkih jasno in določno izrazi. Omeniti se tudi mora, da je pisatelj dobro pogodil, ker je slovenskej terminologiji tudi nemške izraze, kakor se berejo v nemških knjigah, pridejal; to pa je brezpogojno potreba, ker imajo dijaki v višjih razredih svoj poduk v nemškem jeziku nadaljevati.

Manj pa nam ugajajo oni izrazi, kteri se v slovenskem pač redkokrat slišijo ter bi se prav lahko z drugimi izrazi ali pa z bolj znanimi oblikami v navadnej sestavi nadomestili. Take besede so na pr. „lepoča, dobršno, splazi, smodkovnjač“ in dr. Ne dopadata nam tudi ne izraza „rekše in malce“, ktera se skoro dosledno pri vsakem mineralu v popisu rabita, a vendar se ti besedi v slovenskem malo nahajate. Čemu vedno po novih in manj neznanih izrazih segati, ko pa imamo za isti pomen obilo znanih, v govoru in pismu udomačenih oblik!

Konečno moramo še omeniti, da je tudi zvananja oprava knjige prav lična. Založnika sta oskrbela dober papir, lep tisk in razločne in čiste podobe. *A. Paulin.*

Jezičnik. Knjiga Slovenska v dobah XVI. XVII. veka. Spisal J. Marn. XXI. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1883. Str. 68 v vel. 8°. Velja 60 nov. — Kar je neutrudljivi g. pisatelj, čast. prof. J. Marn obljubil l. 1880. v XVIII. Jezičniku str. 41., to je preteklo leto izpolnil. Imenovana knjiga nam podaja sliko našega slovstva v znamenitem XVI. in XVII. stoletji. V njej pa ne beremo na dolgo in široko popisanih zgod in nezgod iz življenja posameznih pisateljev, temveč najprej nahajamo najvažnejša biografska data o dotičnem slovstveniku, nato sledijo njegova dela po vrsti navedena, in naposled zgledi iz posameznih del ponatisnena. Vzlasti pa moramo odobravati, da nam je g. pisatelj toliko zgledov podal. Ves razvitek našega jezika predočuje se nam po tej knjigi v 16. in 17. stoletji. Škoda le, da nimajo Truber, Dalmatin in slavni Tomaž Hren več prostora v njej. Potrebno je bilo, da je opozoril g. pis. na Megiserjev znameniti slovar, ki se na škodo tudi v Wolfovem nem.-slov. slovarji ni bil porabil. Truberjevo: „Ena molitov tih kerščenikov itd.“ beremo sedaj v Letop. Mat. slov. za leto 1882–83 na str. 60 sl. Med Truberjevimi knjigami se še naj omeni: Catehismus sdeveina islagama. V Tibingi, 1575., Str. 532 v 8°. To knjigo je zasledil g. prof. dr. Krek o graškej vseučiliškej knjižnici ter je navaja prvi v Kresu I. str. 179. op. 4. — Dočim se o protestantovski dobi razpravlja na str. 1–22, opisuje se 17. stoletje na str. 22–58. Prav obširnih in lepih zgledov nahajamo tu od Mat. Kastelca, od Janeza Kerstnika od S. Križa in od Jurja Habdeliča. Na konci knjige str. 58–68. je natančen prevod Bohoričevega predgovora v njegovih „Arctice Horulae“.

Mnogo gradiva slovstvenega podaja nam tedaj to delo. Prepričani smo, da ga boče vsak, vzlasti pa naša mladina rada v roke vzela ter si pridobila po njem boljših pojmov o početku in prvem razvitku našega slovstva, kakor po kateri koli drugej slovstvenej zgodovini. Posebno pa moramo na to opozoriti ter se pisatelju prav iskreno zahvaliti, da je vzel v svoje knjigo tudi kajkavske (hrvatske) pisatelje, kakor M. Bučića, J. Prgošiča, A. Vrameca, J. Belosteneca, P. Vitezovića, P. Petretiča, J. Habdeliča. Da se mora v slovenskem slovstvu tudi govoriti o kajkavskih pisateljih današnje „gradjanske“ Hrvatske in da si moramo te pisatelje prisvajati mi Slovenci, to se samo ob sebi razumeva. Berite Habdeličevo prozo in Petretičeve spise in primerjajte jih s pripovedkami Valjavčevimi, takoj se razvidi, da je to eden in isti jezik. G. prof. Marn je to svoje početje opravičil že l. 1880., Jez. XVIII. p. 15–20, in prav je storil tudi g. dr. Fr. Simonič, da se je oziral v pregledu slov. literature (Šuman Die Slovenen p. 168–172) na kajkavščino. Posebne važnosti za naš jezikovni zaklad pa so slovarji: Habdelič, Belosteneec in Jambrešič. Ti se naj kritično izpisujejo in porablajo za naše potrebe. Koliko dobrega gradiva se na pr. v Belostenci nahaja, vidiš že lahko iz razprave J. Pajkove: Doneski k filozofinej terminologiji, Kres I. 44 sl. Naj se tedaj na kajkavščino ozira vsaj Wolfov slov.-nem. slovar! Ako še na zadnje omenimo, da so data v knjigi zanesljiva in zgledi pravilno ponatisnena, kakor smo se tu pa tam sami prepričali, upamo, da smo dostojno pokazali svojim čitateljem, kolike vrednosti je ta nova knjiga. G. prof. Marn je že ogromnega gradiva nabral za obširno slovstveno zgodovino, vzlasti kar se tiče kranjske dežele; želeli le je, da bi še to svoje velezaslužno delo dolgo let nadaljeval domovini na čast in nam v korist!

S.

Glasbena Matica. Za leto 1883. je Glasbena Matica v Ljubljani izdala in založila sledéca dela: 1. Slava Stvarniku! Maša prva za moški zbor. Uglasbil Anton Nedvéd. — 2. Sv. Devici Mariji v čast. Samospev za sopran, trigrasni ženski zbor in

orglje ali harmonij, uglasbil in poklonil svojim ljubim hčeram Amalija, Gabrijela, Olga Anton Nedvéd. — 3. Venec Vodnikovih in na njega zloženih pesnij. Za moški zbor in samospeve (sopran in alt ad libitum) s klavirjem (ali z orkestrom) složil in visokorodnemu, velečastitemu gospodu baronu Andreju Winklerju, c. k. deželnemu predsedniku vojvodine Kranjske, najponižneje poklonil Anton Foerster, op. 24. — 4. Nazaj v planinski raj! Samospev sè spremljevanjem na klavirji, uglasbil in svojemu prijatelju gospodu Antonu Razingerju poklonil Robert Burgarell. — 5. Narodne pesni z napevi. Nabral in vredil Janko Žirovnik, nadučitelj. I. Ta zvezek obsega 20 narodnih pesnij, in sicer so se tako zapisale, kakor jih poje narod naš okoli Bleda. — Ker si oceno posameznih tú navedenih proizvodov za bodoče liste pridržimo, omenimo sedaj le toliko, da je Glasbena Matica mnogo lepega gradiva podala létos svojim udom, in to v krasnej obliki. Vsak poznavatelj slovenskega petja naj si šteje v svojo dolžnost, da pristopi kot ud h Glasb. Matici ter jo po svojih močeh vsestransko podpira in priporoča v rodoljubnih svojih krogih. Zarés ta zavod zasluđuje največje podpore in največjega našega priznanja!

Slovan. Dne 3. jan. t. l. začel je v Ljubljani izhajati nov politiski list „Slovan“. Ali ta časopis se ne bavi samo s politikó, temveč glavna njegova zadača je, da podučuje Slovence v obče o razmerah slovanskih ter vzbuja narodno zavest z resnim, pozitivnim delovanjem. List prinaša tudi ilustracije, do sedaj Česko narodno gledališče v Pragi, Vrbsko jezero, sliko Fr. viteza Miklošiča. Ta list objavlja životopise, zdravniške pogovore (od dr. Josipa Drčca) itd. Berilo je raznovrstno in mikavno, zato rej ga vsem prav gorko priporočamo. Izdajatelj in lastnik mu je g. Ivan Hribar, urednik g. Anton Trstenjak. List izhaja vsak četrtek in veljá na leto 4 glđ.

Duhovni pastir. Namesto „Slovenskega Prijatelja“, kterega je koncem preteklega leta ustavil zaslužni naš starosta prečast. g. prof. Andrej Einspieler, začel je izhajati „Duhovni pastir“ v Ljubljani. List bode prihajal v mesečnih zvezkih, najmanj po tri pole obsežnih ter veljá 4 glđ. na leto. Založništvo in upravnništvo je prevzela „Katoliška bukvarna“, ureduje ga pa s sodelovanjem več duhovnikov obč. g. Anton Kržič, katehet v nunskih solah v Ljubljani. List je namenjen vlasti pridigarjem in katehetom. Prvi zvezek prinaša na treh polah mnogo lepega gradiva, in po njem sodéc upamo, da bode vreden naslednik obče znanemu in priljubljenemu „Slov. Prijatelju“.

Razprave v poročilih srednjih šol za l. 1883. V naslednjem navedemo one razprave v srednješolskih poročilih, ki so same ob sebi že zanimive za nas Slovence, ali pa so jih spisali professorji slovenskega rodú in zasluđujejo kot take našo pozornost. V poročilu višje realke v Mariboru beremo razpravo pod imenom: „Die nachweisbaren Besitzungen des Klosters S. Paul in Kärnten und Steiermark in den Jahren 1091 bis 1269.“ Dargestellt von Prof. Karl Neubauer. — Ta spis dopolnjuje v topografskem oziru razpravo lanskega poročila ter nam kaže v abecednem redu razna cerkvena posestva na Koroškem in Štajerskem. Str. 3—48. — V poročilu višje realke v Ljubljani nahajamo spis: „Kranjske šole in Habsburžani, njihovi pospeševalci“, od Ivana Vrhovca. Str. 31—47. — Gymnasija v Rudolfovem: Erziehung und Unterricht bei den Griechen. Von Franz Brežnik. Str. 3—48. — Gymn. Görz: Physikalische Klemigkeiten. Mitgetheilt von Prof. A. Šantel. Str. 27—49. V tem spisu nahajamo sledeće posameznosti, ki utegnejo marsikterega strokovnjaka zanimati. I. Ein leicht herstellbarer Apparat zur Luftverdünnung mittelst Quecksilbers. II. Eine überraschende Art elektrischer Abstossung von Flüssigkeiten. III. Apparat für unmittelbare Umsetzung der Sonnenwärme in mechanische Arbeit. IV. Eine neue Art elektrischer Schallübertragung. — V Ljubnem je na deželnej sred. šoli g. prof. J. Papež nadaljeval svoj lanski sestavek: Das gewöhnliche Interpolationsverfahren bei den dekadischen

Logarithmen der natürlichen Zahlen, den natürlichen trigonometrischen Zahlen und deren Logarithmen und die Grenzen seiner Zuverlässigkeit. Str. 1—52. — V Sarajevu na gimnaziji: „De Q. Horatii Flacci epistularum libro priore“. Part. I. od M. Bedjanića. Str. 1—39. — V zagrebškem izvestji kralj. velike gimnazije beremo na prvih treh straneh kratek nekrolog o našem rojaku prof. Žepići od prof. H. Badalića in na str. 7—50 pa iz peresa znanega zgodovinarja prof. Vjekoslava Klaića zanimivo razpravo: „Byzantinsko vladanje u Hrvatskoj za cara Emanuela Komnena“. — V Celovci gymn.: De Servii ad Verg. Ecl. X. l. et Georg. lib. IV. 1 annotatis disputavit J. Wang. Str. 5—14. O poročilu v Kotoru glej Kres str. 63.

Z potulek po Slovensku. Piše Rudolf Pokorný. Sešit I. Druhé vydání. V Praze. Tiskem dra. J. B. Pichla a spol. — Nákladem spisovatelovým. 1883. Str. 48 v mal. 8°. — Sešit II. str. 49—96 v mal. 8°. — Snopič veljá 30 nov, po pošti 35 nov. Predplatniki za 8 snop. samo 2 gld. — Kdor se hoče v českem jeziku podučiti o Slovakih, njih deželi, življenji in socialnih razmerah, naroči se naj na to zbirko, ktera ti v prvih snopičih zanimivo opisuje zemljo in ljudi v malih Karpatih.

Zlatá Praha. List věnovaný ušlechtilé zábavě a duchovnímu životu českého národa. Nakladatel J. Otto v Praze, na Karlově náměstí č. 34., redaktor Ferdinand Schulz. Na leto veljá 9 gld. 60 nov. in izhaja vsak teden na 12 str. velikega formata. — To je krasen nov illustrovan list, ki je začel med Čehi to leto izhajati. Prva številka ima mnogo lepih ilustracij in raznovrstno, prav odbrano berilo. Po njej sodé sme se Zlatá Praha najlepšim nemškim ilustriranim listom primerjati. Dandanes se Čehi ponašajo z dvema takima listoma, in to sta Světozor in Zlatá Praha. A mi Slovenci podpirajmo slovanske ilustrirnike, dokler svojih ne zmoremo!

Miklosich und die magyarische Sprachwissenschaft. Festschrift zum Jubiläum des Herrn Universitätsprofessors Dr. Franz X. Ritter von Miklosich in Wien von Dr. L. Wagner. Pressburg und Leipzig. Commissionsverlag vom Karl Stempel's k. k. Hofbuchhandlung 1883. Str. 32 v 8°. — Znano je, da Miklošič svojega imena ni samo s strogo slavističnimi deli proslavil po vsem učenem svetu, ampak posebno tudi s preiskovanjem ciganskega in rumunskega jezika in z imenitnimi spisi o slovanskih elementih v rumunščini, magyarsčini, albanščini in novogrščini. Razven Slovancov, med kterimi so se osobito Rusi neizmerno odlikovali, ker ni skoro vsencilišča ali učenega zgodovinsko-jezikoslovnega društva, ki se ni Miklošiča o njegovej sedemdesetletnici spomnilo — posebno važno pa še je veliko odlikovanje ruskega carja, — častitali so jubilarju od vseh stranij tudi drugi narodi, in med temi magyarski in rumunski učenjaki niso bili zadnji. To nam tudi dokazuje ravno navedeni spis, ki Miklošičevo veliko važnost za magyarsko jezikoslovstvo razpravlja ter na str. 31 sklepa: „Miklosich war derjenige, welcher dem magyarischen Sprach- und Geschichtsforscher, Ethnographen und Culturhistoriker eine feste Basis bot, auf welcher es möglich ward, erspriesslich weiter zu forschen. Die Wahrheiten, welche er enthüllt, haben auch heutzutage im Grossen und Ganzen Giltigkeit.“ Sevéda pisatelj tudi biča nekatere šovinistične rojake, ki hočejo mnogo besed „nazaj priboriti“, ki so slovanske po Miklošičevjej razpravi „die slavischen Elemente im Magyarischen“, kterega spisa („Denkschriften der kaiserlichen Academie der Wissenschaften XV.“) že davno ni več dobiti; zaraditega se je moral za magyarske učenjake posebej preložiti (v „Magyar Nyelvőr“ XI. zv.). Zanimiv je iz magyarskega peresa tudi konec spisa na str. 32: „Wir haben einerseits mit der Nationalitätenfrage nichts zu schaffen, weil die Wissenschaft hoch über alle Nationalitäten erhaben dasteht, andererseits glauben wir, unseren Patriotismus nicht besser an den Tag legen zu können, als indem wir die Wahrheitsliebe als die erste Tugend eines jeden patriotischen Forschers erklären.“ Kaj takega bi si naj ljudje tudi drugod zapomnili!

Gotovo bode Slovence tudi zanimalo, da je naš slavni rojak navzlic velikej starosti krepek in zdrav in da z enako marljivostjo in vztrajnostjo nadaljuje svoje desedanje delovanje. V drugi polovici lanskega leta izšla sta spisa: „Zur Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen“ in „Ueber Goethes Klaggesang der edlen Frauen Asan Agas“, izmed katerih bi posebno zadnji zaradi tam objavljenih korespondence Talvy-jine s Kopitarjem zaslužil, da se o njem kaj več pové v naših listih. „Anzeiger der philosophisch-historischen Classe der Academie der Wissenschaften“ od 2. januarja pa nam že zopet javi, da je je Miklošič izročil obširno razpravo: „Die türkischen Elemente in den südeuropäischen Sprachen“ spisano za „Denkschriften“. Že tam navedeni primeri nam dokazujejo, da bo imel Miklošič tukaj sosebno priliko, kazati svojo rés ogromno učenost, ker razpravlja turske elemente v vseh jugoiztočnih jezikih, t. j. v novogrškem, albanskem, rumunskem, bolgarskem, srbskem, malo- in velikoruskem in poljskem, razven tega pa tudi v kurdskem in nekoliko i v magyarskem. Tega dela se smemo že tudi zaradi tega neizmerno veseliti, ker bo nam posebno turske tučke, katerih mrgoli v srbsčini in bolgarsčini, povsem razjasnilo. Povrh pa se Miklošičev primerjajoči slovar slovanskih jezikov (ruski, staroslovenski, bolgarski, srbski, česki, poljski, francosko-nemški), o katerem so že nekteri dunajski listi ob Miklošičevj slavnosti na Dunaji prinesli sicer nejasne vesti, že tiska in v enem letu pride to sevéda kaj važno delo tudi na svetlo.

—er—

† **Hendrik Conscience.** Flamski narod, ki živi v Belgiji skoro v enakih razmerah z valonskim, kakor naš slovenski narod z nemškim, žaluje na grobu enega svojih najboljših sinov. Dne 10. septembra l. l. je namreč umrl Hendrik Conscience (Henrik Konsciens), najslavnejši flamski pisatelj, najplodovitejši in najpoljudnejši novelist in glavni utemeljitelj novo-flamskega slovstva. Po svojih zgodovinskih romanih in mičnih domačih povestih postal je ljubljence svojega naroda in poznan vsemu omikannemu svetu. Nemci imajo 60 snopičev v Münstru od l. 1846—76. izdanih najlepših njegovih povestij in vse večje romane. Tudi v italijansčino so že vsa njegova dela prevedena, Francozom in Angležem je že dolgo jako priljubljen, Čehi in Poljaki ga dobro poznajo, in tudi mi Slovenci imamo eno njegovih domačih povestij: „Slapa Marica“ poslovenjeno od rajnega Franca Jeriša; priobčena je v l. zvezku „Glasnika slovenskega slovstva“ l. 1854., str. 4—20. Spodobí se torej, da mu s tem postavimo najhen spominek.

Henrik Conscience se je narodil dne 3. dec. l. 1812. v Antwerpenu. Oče mu je bil francoskega, mati pa flamskega pokolenja. Ker mu je mati kmalu umrla in se je oče drugoč oženil, bil je domá kot pastork nekako zavržen. Vsled tega je bil vedno bolj zá-se, postajal resen in namesto s tovariši kratil si je s knjigami čas. Ker je videl, da je domá na potu in ker je imel veselje do učenja, šel je studirat, a predno je svoje studije dovršil, moral je iti l. 1830. v vojake ter je šest let mesto knjig puško nosil. Dosluživši vojaška leta, bil je odpuščen, a ni vedel kaj početi; ni imel ne dela ne jela. Sila ga je prignala do tega, da je začel pisati. Prva povest, ki jo je priobčil, dopadala je v občé. To ga je vzpodbodlo, da je napisal roman iz domače zgodovine! „De Leeuw van Vlandern“ (Lev flanderski). S tem si je takoj pridobil slavno ime in od kralja letno pensijo. Kmalu potem je dobil važne službe, ktere je vestno opravljal, pa vendar povrh še marljivo pisal povesti in romane. Snov je jemal vedno ali iz domače zgodovine ali iz domačega življenja. Od l. 1841—54. je bil tajnik akademije umetnostij v Antwerpenu, l. 1845. je dobil naslov vseučiliškega profesorja in postal kraljičev učitelj. Od l. 1868. pa je bil vodja museju Wiertz v Brusselu, kjer je v 71. letu svojega življenja umrl.

J. S—a.